

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

34րդ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԴԱԻԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ՆԱԽԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲՈՂԶ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
ՀԱՄԱԿԵԴՐՈՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՆՈՐ ԴՊՐՈՅ

Բարոյագիտութիւն, Բաղաժ. Կրթութիւն,
Պատմութիւն, Աշխարհագրութիւն, Թուարանութիւն,
Գիտութիւններ, Մայրենի լեզու

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ա Ջ Ա Ր Դ

Տարրակաւ Ընթացք

Զ. ՊՐԱԿ

ԳԻՐԲ ԱՇԽԱԿԵԹՅՈՒՆ

491.99-8

7-23

معارف نظارت جلیله سنک ٦١ نومرولی و فی ٤
تاریخولو رخصتنامه سبيله طبع اولتم

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ

ՍՄԲԱՏ ԴԱՐԹԵԱՆ

1901

8209

29 MAR 2013

491.99-8

7-23

1005-10

ԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐՈՒԹԻՒՆ

1. ԽՈՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Պետք է բարի ըլլաւ. — Դուք հարկաւ ձայունին ու Մրջիւնին սուակը լսած էք: Ձմրան ցուտերը դեռ նոր սկսած էին, երբ ձպուռը, որ ոչ սուռն տեղ ունէր՝ եւ ո՛չ ուտելիք, գնաց զարկաւ Մրջիւնին դուռը եւ ազաչեց որ բանայ ու զինքը պահպանէ մինչեւ գարուն: Մրջիւնը աշխատասէր ու լուրջ մէկն է, այս բանը պէտք է գիտնաք: Ասիկա ամբողջ ամառ աշխատած եւ իր ձմրան պաշարը պատրաստած էր, ուստի բարկութեամբ հարցուց ձպուռին թէ «Ի՞նչ ըրիր ամառ ատեն»: ձպուռը միամտօրէն պատասխանեց: — Ամառ ատեն տերեւներու մէջ երգեցի:» Ասոր վրայ Մրջիւնը վռնտեց զանի եւ դուռը երեսին գոցեց: Հիմա կը հարցընեմ, դուք կը հաւնի՞ք Մրջիւնին այս ըրածին: Մըրջիւնը, այո՛ աշխատասէր է, խելացի է, բայց անգութ ու քարսիրտ է: Պէտք չէ՞ր որ այն ձիւնուցուրտին խզճար ձպուռին վրայ, զայն ներս առնէր: Ի՞նչ վնաս պիտի համէր իրեն, շատ շատ քանի մը ցորենի հատիկ պիտի տար, բայց ասոր փոխարէն իր ձագերն ալ պիտի սորվէին գութ ունենալ եւ՝ իրեն պէս՝ թշուառներուն օգնել: Չէ՛, Մրջիւնն այսպէս չըրաւ: Անի քարսիրտ է, իր ձագերն ալ իրեն պէս քարսիրտ պիտի մեծնան: Դուք չէք ուզեր նմանիլ Մրջիւնին, այնպէս չէ՞: Մրջիւնը խրատ տալէ առաջ, պէտք է ձպուռը ներս առնէր պաշտպանէր: Այո՛, նախ տալու՝ յետոյ խրատելու է:

1008
34914

3-ԱՐ. 104
ԷՏ-Բ

1. Առամ. — Ամեն բանե առաջ բարի եղիք. բարի մարդը խաղաղ կը ֆնսնայ:

2. Առամ. — Իրասխիս մարդը գաղտնի բարիք կ'ընէ:

2. ԽՍՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ. — Տկարներուն օգնել. — Աշնան վերջին օրերն էր ու օտարիկ անձրև մը կը սեղար, ճիշտ այն ատեն, երբ տղաքները դպրոցէն կ'արձակուէին: Անոնցմէ շատերը վերարկուներ ունէին, անոնց մէջը փաթթուեցան, շատերն ալ հովանոց ունէին: Երկու եղբայրներ, որոնց տունը շատ հեռու էր դպրոցէն, երկուքն ալ խեղճ՝ հագուստներն հինցած ու թեթեւ, դպրոցի դրան առջև կեցած՝ կը դողդային ցուրտէն: Ինչ ընելու էր. — Եթէ երթային, անձրևը պիտի խամբը դրինք, եթէ մնային, կը մթնէր, ու անձրևն ալ գողրելու երես չ'ունէր: Տիգրան որ շատ բարեխիտ տղայ էր, եւ միշտ կ'օգնէր տկարներուն, խեղճերուն, անմիջապէս հասկցաւ երկու եղբայրներուն վիճակը. մօտեցաւ անոնց եւ իր երկար վերարկուն հանեց տուաւ մէկ եղբորը, միւս եղբայրն ալ թեւն տուաւ եւ հովանոցը բանալով տարաւ զանոնք իրենց տունը, յետոյ վերադարձաւ:

Տիգրան խենդի պէս ուրախ եղաւ, բարիք ընելը՝ տկարներուն օգնելը այնքան անուշ կուգար իրեն:

3. Առամ. — Զգայուն տղա մը հոգին շատ աւելի ուրախ կ'ըլլայ երբ իրմէ տխրեցնուի կ'օգնէ:

3. ԽՍՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ. — Տալու մեղաւելի երգանկուրիւն կայ քան առնելու մեղ. — Արամին հայրն ու հօրեղբայրը խոտաւցեր էին իրեն՝ ամէն շաբաթ օր տասնական փարա տալ, եթէ իր գծադրութեան զատերն ազէկ պատրաստէր: Հիմա Արամ երկու զրուշ ունէր եւ շատ ուրախ էր:

Երկուշաբթի կէսօրին երբ գծադրէք ներս մտաւ, նախ բոլոր աշակերտներուն տետրակները ուղեց տեսնել: Արամին քով նստած էր պղտիկ տղայ մը, որ գլուխը կախած կուլար: Արամ հասկցաւ որ խեղճ տղան տետրակ չունի: Անմիջապէս ծածուկ մը հանեց տուաւ անոր երկու զրուշնոցը եւ ըստ որ ելլէ տետրակ մ'ուղէ: Տղան ամէնցաւ ու տեղէն չչարմեցաւ: Արամ անմիջապէս ելաւ դասատուին տուաւ ստակը եւ խնդրեց որ տետրակ մը տայ: Խեղճ տղան սրբեց արցունքը եւ սկսաւ դժել: Արամ այնքան ուրախ էր որ տուն գարձած ատեն շարունակ կ'երգէր, կը ծիծաղէր: Մայրը հարցուց պատճառը, Արամ պատասխանեց թէ այն օր գծադրութեան լաւ թիւ առած էր ու ծածկեց ըրած բարիքը:

4. Առամ. — Տկար ընկեր մը մխիթարելէն աւելի աղէկ ի՛նչ քան կայ:

5. Առամ. — Ուրիշներուն սերը գրաւելու համար ամենեւեկ ընտրու միջոցը անոնց բարիք ընելն է:

4. ԽՍՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ. — Վիշտ ունեցողներուն վրայ գրացէք. — Սիրենք մեր այն ընկերները որ վիշտ ունին ու թշուառ են: Եթէ հանդիպինք բոլորովին անձանօթ տղու մը որ խեղճ է, որ ցուրտէն կը դողայ կամ անօթի է, երես չգարձենք անկէ: Բան մ'ընել ու բան մ'ընելու ենք զանի մխիթարելու համար: Եթէ տասը փարանոց մը չունինք անոր տալու, հին հագուստ մը տանք, կամ մեր կէսօրուան կերակուրէն մաս մը: Մտածենք, տղա՛ք, եթէ մենք անոնց տեղն ըլլայինք, այնպէս խեղճ, թշուառ, որչափ ուրախ պիտի ըլլայինք որ մէկը մեզի օգնէր:

Բնաւ չձողրենք ուրիշները, չչարջարենք մեզմէ տկարները: Տղաքներ կան որ կենդանիներ չարջարելով կ'ուրախանան, շատ վատ բան է այս: Այն օր չուն մը,

կատու մը, թոչուն մը կը զարնէ, կը չարչարէ, նոյն իսկ այն՝ որ ճանճերը կը մեռցնէ՝ անգութ է, եւ երբ մեծ-նայ, կը սկսի մարդիկ ալ չարչարել: Մենք թէեւ պղտիկ ենք, բայց կը հասկնանք թէ ցաւը ինչ բան է: հարկաւ օր մը մեր ոտքը, ձեռքը ցաւած է, հիւ անդութիւն մը ունեցած ենք: Կը տեսնէ՞ք մարդը ինչպէս կը չարչարուի: Հիմա, մտքերնիս պահենք որ շուն մը, կատու մը, կամ ո՛ր եւ է կենդանի մը մեզի պէս միս, ոսկոր ու ջիղեր ունի, ան ալ ցաւ կ'իմանայ: Ամենեւին չչարչարենք կենդանիները, անոնց ցաւ չպատճառենք:

Ընդհակառակն, մօտենա՛նք մեր ընկերներուն, իմա-նա՛նք անոնց ցաւերը, մխիթարե՛նք զանոնք: Ասկէ զատ որչափ մեր ձեռքէն կուգայ, չթողունք որ ուրիշներն ալ չարչարեն կենդանիներ:

6. Առած — Միայն ակնիտս մարդիկ կեկոյակիները կը չարչարեն:

5. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Անգութ տղաքներէն աւելի զգուելի բան չկայ: Ես այդ տեսակ տղաքներ կը ճանչնամ որոնք ճանճերը, թիթեռնիկները կը բռնեն՝ անոնց թեւերը կտրելու համար, բղեղները կը բռնեն անոնց թեւերը փրցնելու համար: Կատուները պոչէն կը բռնեն ու օդին մէջ կը դարձնեն, քարերով ճնճողակներուն կը զարնեն, գորտերը կը սպաննեն, թըռչուններու բոյները կը քանդեն, փողոցին մէջ շուներուն քար կը նետեն, դեռ ո՞րը ըսեմ, զգուելի անգթութիւններ կ'ընեն: Ատենք անգթութիւնը, տղաք, այս աշխարհիս մէջ, ամէն մարդ աշխատելու է ուրիշին թշուառութիւնը մեղմացնել, ոչ թէ անգթութիւն ընել:

7. Առած. — Չարիքի փոխարեւ բարիք ըրիք:
 8. Առած. — Հերիք չե որ մարդ չարիք ընելէ զոչաւնայ, պիտի ե՛ անոքեւ եկած բարիքն ընե՛ ակնպստա՛ն:

6. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Ազահուքիւնը ատելու է. — Մարդիկ կան որ շատ ու շատ հարստանալ կ'ուզեն. մարդիկ ալ կան որ խեղճ ու կրակ կ'ապրին, ամէն բանէ կը զըրկուին ստակ զիղելու համար: Զգուելի բան է այս ազահութիւնը: Զեղի սիրուն առակ մը պատմեմ. Ատենօք ազահ մարդ մը կ'ունենայ հաւ մը, որ ամէն օր մէկ մէկ ոսկի հաւկիթ կ'ածէ իրեն: Մարդը կը խորհի թէ հարկաւ այս ոսկի հաւկիթները հաւի փորին մէջ են, փոխանակ երկար սպասելու որ օրը մէկ ոսկի հաւկիթ տայ, հաւը մորթելու եւ ոսկի հաւկիթները փորէն հանելու է: Այդպէս ալ կ'ընէ, բայց, ո՛վ զմբաղդութիւն, հաւուն փորին մէջ սովորական մանրիկ հաւկիթներ կը գտնէ, ուրիշ ոչինչ: Այսպէս, ազահ մարդը շատ անգամ, երբ կ'ուզէ շատ բան ունենալ, ունեցածն ալ կը կորսնցնէ:

9. Առած. — Խնայող մարդը ամենեւնի հարուստ մարդիկ է, ազակ մարդը ամենեւնի աղքատ:

7. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Բարիք ընելու ուրախութիւնը. — Տեսա՞ծ էք արդեօք այն տղաքները որ չար են. անոնք միշտ խոժոռ ու կախ գէմք ունին, ընդհակառակը, անոնք որ բարի են, միշտ զուարթ ու անուշ գէմք ունին:

Ատիկա ընական է: Զէ՞ք փորձած որ երբ գէշ բան մ'ըրած էք, երբ յանցանք մը գործած էք, ախուր կ'ըլլաք, վախկոտ, կասկածոտ գէմք կ'ունենաք. իսկ երբ բարի բան մ'ըրած էք, երբ ձեզ գոված են, ձեր աղէկութեանն համար, միշտ ուրախ կ'ըլլաք եւ ձեր երեսին վրայ ծիծաղ կայ: Երբ ամէն ընկերի հետ քողցրութեամբ վարուիք, երբ աղքատին օգնէք, երբ զմբաղդ մէկը մխիթարէք, ձեր գէմքը պիտի զուարթանայ, որովհետեւ ամէն մարդ ձեզ պիտի սիրէ, ձեզ պիտի գովէ:

Բարի մարդը միշտ ուրախ է, բարի տղան միշտ զուարթ կ'ըլլայ, բարութիւնը ուրախութիւն կը բերէ:

10. Առած. — Տղայ մը երջանիկ է, երբ բարի բաներ կ'ընէ, որովհետեւ այն ասեկ սիրելի կ'ըլլայ քե՛ իր ընկերներուն, քե՛ բոլոր զիմ անչցողներուն:

11. Առած. — Բարիք ընէ՛ր ամէն օր, երբ ստիքը գայ, պզտիկ բարիք մ'ընէ՛ր այս ե կեանքին նպասակը:

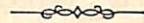
Յ. ԽՍԱՍՅՈՒԹԻՒՆ. — Բարութիւնը կը մխրթարէ եւ բարոյականի տէր կ'ընէ. — Այն տղան որ բարի սիրտ ունի, եթէ պատահաբար յանցանք մը գործէ, սաստիկ կը զղջայ, այո՛, կը զղջայ ու միտքը կը գնէ որ անգամ մ'ալ չընէ: Մտիկ ըրէ՛ք Անհոգ Երուանդին պատմութիւնը:

Տասը տարեկան էր Երուանդ, անհոգ ու քիչ մ'ալ ծոյր Գէշ տղայ էր, բարի էր, բայց անհոգութեամբ շատ անգամ չար բաներ կ'ընէր, ու իր ծեր մայրը կը վշտացնէր: Օր մ'ալ հիւանդացաւ մայրը եւ մեռաւ: Երուանդ շատ լացաւ, շատ տխուր էր, խնկըր գլուխն եկաւ ու միտքը դրաւ բարի ու աշխատասէր ըլլալ: Երուանդ իր խօսքը պահեց. բարի տղայ մը եղաւ եւ հիմա ամէն մարդ կը գովէր զինք: Երուանդ կը մտածէր. «Ա՛խ, երանի՛ թէ մայրս ողջ ըլլար ու տեսնէ՛ր ես ի՛նչ աղէկ տղայ եղած եմ»: Երուանդ միտքը դրաւ իր մօրը միշտակին համար բարի, աշխատասէր ըլլալ եւ այնպէս եղաւ:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԱՄՍՈՒԱՆ

Ես կ'ուզեմ բարի ըլլալ, մէկու մը գէշութիւն չընել եւ մէկու մը դաւ չպատճառել: Ես պիտի օգնեմ անոնց որ ինձմէ աւելի տկար՝ աւելի խեղճ են: Աւելի աղէկ է որ միշտ տամ քան առնեմ: Ես անգութ ու ազահ պիտի չըլլամ, բայց շոյլութիւն ալ պիտի չընեմ: Ես իմ ունեցածներէս միշտ բաժին մը պիտի տամ խեղճերուն: Ես իմ ուրախութիւնս բարիք ընելու մէջ պիտի փնտռեմ, եւ պիտի ջանամ ամէն օր պղտիկ բարիք մ'ընել:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

1. ԴԱՍ. — ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐ

1. Օամ. Պետութեան միլիտնաւոր ժողովուրդները կը բնակին գլխաւորապէս Ասիական ու Եւրոպական Տաճկաստանի մէջ, ուր հաստատուած են գիւղեր, գիւղախմբեր, փոքր ու մեծ քաղաքներ:

2. Աս բաղաժիւր քաղաքներն ու գիւղերը վարչական շրջանակներու բաժնուած են. պետական պաշտօնեաներ կարգուած են ամէն մէկ տեղի համար: Անոնք կը վարեն կառավարութեան գործերը, հաստատուած օրէնքներու համեմատ, եւ Վեհափառ Սուլթանին հրամանով, որ օսմանեան կայսրութեան գլուխն է:

3. Այդ վարչական բաժանումները հետեւեալներն են.

Ա. Գիւղ (Դարիյէ) որ կը բաղկանայ քանի մը տուներէ կամ խրճիթներէ: Գեղացիները սովորաբար երկրագործ են:

Բ. Գիւղախումբ կամ Աւան (Նահիյէ) որ կը կազմուի քանի մը գիւղերէ:

Գ. Գաւառակ (Գազա) որ գիւղախմբերու կեդրոնն է՝ աւելի զարգացած: Հոն կը գտնուի աւելի մարդ՝ քան գեղերը, կանոնաւոր տուն տեղ, թաղ, դպրոց, մշկիթ, եկեղեցի, վաճառատուն, շուկայ, փողոց, եւ այլն կայ:

Դ. Գաւառ (Սակնազ) որ քանի մը գաւառակէ կը կազմուի եւ գաւառակներուն ամէնէն բաղձամարդ ու կեդրոն տեղն է:

Ե. Նահանգ (Վիլայեթ) որ է գլխաւոր բաժանումը գաւառական կեդրոններու: Նահանգին ժողովուրդն ա-

ւելի զարգացած, առուտուրն աւելի ճօխ, բնակարանները եւ ուրիշ հանրային շէնքերը աւելի գեղեցիկ են:

1. Ո՞ր տեղեր կը բնակին օտմ. ժողովուրդները: — 2. Ո՞վ կը վարէ նոյն տեղերու կառավարական գործերը եւ որո՞ւ հրամանով: — 3. Որո՞նք են հաղահային վարչութեան բաժանումները կամ ասիսնանները:

2. ԴԱՍ. — ԲԱՂԱԲԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

1. Օտմ. պետութեան մէջ քաղաքային վարչութեան բաժանումներն հետեւեալ կերպով կը կառավարուին.

1. Գիւղը կը կառավարուի Ծերերու ժողովէ մը (իւրիշար մեհայիսի) որուն պետն է գիւղապետը (մուխարար):

2. Գիւղախումբը կամ աւանը ունի նահիյե մեհայիսի որուն պետն է գիւղախմբապետը (մխրսիր):

3. Գաւառակը կը կառավարուի փոխ-կառավարիչով (գայմագաւ), ունի ամէն տեսակ նախնական դատարաններ եւ վարչական ժողով (մեհայիսի իսարե) եւ ոստիկան-հարիւրապետ (մանսարմա-եխզպաշար) եւ քաղաքապետական ժողով (պեղեճիյե մեհայիսի):

4. Գաւառը կը կառավարուի կառավարիչով (մխրիւարըֆ), ունի ամէն տեսակ նախնական դատարաններ, եւ վարչական ժողով (մեհայիսար իսարեի շիվա), եւ ստիկանապետ (քապուր աղասը), եւ Բաղաքապետական ժողով (մեհայիսար պեղեճի):

5. Նահանգը կը կառավարուի կուսակալով (վալիի) ունի ամէն տեսակ վերաքննիչ Ա.տեաններ, վարչական ժողով (մեհայիսար իսարեի վիլայեթ), Տէֆթէրտար, Մուհապէճի, Բաղաքապետական ժողով եւ ոստիկան հազարապետ (ալայ պեյի):

6. Կ. Պոլիսը իր շրջակայ գաւառներովը, մէկ կուսակալութիւն մը կը համարուի, Բաղաքապետը (շեհիր եմլիկի) Կ. Պոլսոյ կուսակալ անունը կը կրէ:

7. Ինչպէս տեսնք Բ. ամսուան Աշխարհագրութեան դասին մէջ (Բ. պրակ, էջ 30, Դաս 2, եւ էջ 34, Դաս 5) Պոլսոյ Թաղերն ու գեղերն ալ ունին իրենց վարչական բաժանումներն ու Թաղապետական շրջանակները:

1. Ո՞վ կը կառավարէ գիւղը: — 2. Գիւղախումբը: — 3. Գաւառակը: — 4. Գաւառը: — 5. Նահանգը: 6. — Կ. Պոլիսը իր շրջակաքներովը ի՞նչ կը կազմէ: — 7. Պոլսոյ քաղերուն հաղահային բաժանումը ի՞նչպէս է:

3. ԴԱՍ. — ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ

1. Պետական պաշտօնատար են անոնք որ կառավարական ո՞ր եւ է գործ կատարելու պաշտօն ունին:

2. Պետական պաշտօնեայ են նահանգին մէջ կուսակալը (վալի), փոխ-կուսակալը (վալի մուալլիկի), տէֆթէրտարը, մուհապէճիյն, Թահրիրաթ միւտիրին, ասոնց օգնականները, դարգիրները, եւայլն: Գաւառին մէջ՝ միւթէսարըֆ, մուհապէճի, սանարգ էմինի, ինչպէս եւ գայմագամները, միւտիրները, եւայլն:

Իսկ մարաքաղաքին մէջ նախարարներ՝ իրենց ստորադաս պաշտօնեաներով, դատաւորները, մաքսատան եւ Բաղաքապետութեան պաշտօնեաները (պեղեճիյե չալուշու), երկրաչափները՝ մէկ խօսքով ամէն անոնք որ պետութենէն թոշակ կը ստանան:

3. Աս ամէն պաշտօնատարները ընտրուած են, օսմանեան օրէնքներուն համամատ, պաշտպանելու ժողովուրդին շահերը, այնպէս որ մէկը չիլասէ ուրիշին, անոր ունեցածը չկապտէ: Նաեւ անոնք կը գործադրեն բարձրագոյն հրամանները, կը հսկեն բարեկարգութեան, կը թութեան, ելմտական գործերու, ճամբաներու եւայլն:

4. Ա. մէն մարդ պարտաւոր է հնազանդիլ պետական պղտիկ թէ մեծ պաշտօնատարներուն որոնք կառավարութեան ներկայացուցիչն են: Պէտք է յարգել

զանոնք, պէտք է հպատակիլ օրէնքներուն (շերխար, գանուռն եւ ճըզաւ) որոնք հաստատուած են արդարութեան վրայ եւ ցոյց կուտան ժողովուրդին պարսֆն ու իրաւունքը : Այս օրէնքները գրուած են Տիւսրուրին մէջ :

1. Ի՞նչ կ'ընեն պետական պաշտօնեաները : — 2. Որո՞նք են գաւառի եւ Պոլսոյ պետական գործեր կոստողները : — 3. Ի՞նչ է անոնց պաշտօնը : — 4. Պարսաւոր ենք հնազանդիլ պետական պաշտօնեաներուն : Ի՞նչ է օրէնքին հիմն ու սկզբունքը : Ի՞նչ գրուած են օրէնքները :

4. ԴԱՍ. — ԵԼԵԻՄՈՒՏԻՐ

1. Պետութիւններն ալ մեծ ընտանիքներ կը սեպուին, անոնք ալ ունին ծախսեր ու հասոյքներ :

2. Պետութեան մը ծախքերը կը կազմեն քաղաքային ու ղինուորական պաշտօնատարներու թոշակները, պետական շէնքերու, ճամբաներու, դպրոցներու համար գործածուած գրամը, ղինուորներու սոճիկն ու պատեքազմական պէտքերու, ազդամթերքի ծախքերն, եւ այլն :

3. Իսկ հասոյթներն են ժողովուրդին վճարած տուրքերը, մաքսային (րուսուռնար կամ կեօմրիւկ), ղինուորական (պէսէլար), տասանորդի (աղնաւ), վաճառականութեան (քեւէքքիւ), կալուածներու (եւճաֆ), ճամբու տուրք, մէարիֆի տուրք, եւլն. , ղորոնք ժողովուրդը սիրալոյտար պարտի վճարել, քանի որ այդ ղրամը իր օգտին պիտի գործածուի :

4. Անտուաները, հանքերը, երկրագործութիւնը երկրի մը հարստութիւնը կը կազմեն :

5. Արդ՝ պետութիւնն ալ իր ծախքերն ու հասոյթները կը հաշուէ, կը գրէ յատուկ տոմարներու մէջ, եւ տարեգլխուն կը կազմէ իր հաշուեկշիւը :

Այդ հաշիւներէն հետեւընելով կը գտնէ թէ առաջիկայ տարի որքան եկամուտ եւ ծախք պիտի ունենայ : Աս ցուցակին կ'ըսեն ելմատոյց կամ պիւստն :

1. Պետքիւններն ինչի՞ կը նմանին : — 2. Ի՞նչ ծախսեր կ'ունենայ պետութիւնը : — 3. Որո՞նք են հասոյքները : 4. Ի՞նչ հարստքիւններ կ'ընայ ունենալ երկիր մը : 5. Ի՞նչ է ելմատոյցը կամ պիւստն :

ՀԱՅ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1. ԴԱՍ — ՀԱՅՈՅ ՀԻՆ ԳԻՐԵՐԸ

1. Հայոց հին գրերը. — Հայերը մինչեւ Քրիստոսի 404 թուականը շատ գրեր գործածեցին ու փոխեցին, ինչպէս եանները թելեռագիր կը գործածէին, այսինքն դամի նման գրերու Այս գրերու գործածութիւնը, այսինքն ընթերցումն ու գրելը մոռցուած էր : Հատեաններն ալ պատկերագրեր ունէին, այսինքն պատկեր մը կը գծէին, կը կարգային պատկերին յատուկութիւնը, պատկերը ցոյց տուող առարկան ու պատկերին անունին առաջին ղիրը : Ասոր գործածութիւնն ալ շատ ղժուար ըլլալուն, ժամանակ անցնելէ ետք, մոռցուած էր :

2. Յետոյ իրենց ղրացի ժողովուրդներու հետ հարդակցելու համար՝ գործածեցին Յունարէն ու Ասորերէն գրեր : Եկեղեցիներուն մէջ Ս. Գիրքը կը կարդացուէր այս օտար լեզուներով :

3. Ասոնք ալ ունէին իրենց ղժուարութիւններն ու անպատեհութիւնները, վասն ղի ժողովուրդը չէր հասկընար կարդացուած ղրքերն ու ժամերգութիւնները, իսկ շատ վարդապետներ չէին կրնար Ս. Աւետարանը մեկնել ժողովուրդին հասկնալի Հայերէն լեզուով, որովհետեւ Յոյն եւ Ասորի լեզուներուն իրենք ալ տեղեակ չէին :

1. Հայերն ի՞նչ ղիր կը գործածէին մինչեւ Քրիստոսի 404 թուականը : — 2. Աճիկ՞ էին : — 3. Յոյն եւ Ասորի ղրեւուն համար ի՞նչ ղժուարութիւն կը կրէին վարդապետներն ու ժողովուրդը :

2. ԴԱՍ. — ՀԱՅՈՑ ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԸ

4. Հայոց գրերու գիւտը. — Այս գժուարութեանց առաջին անհելու համար, Ս. Մեսրոպ՝ Ս. Սահակ Հայրապետին աջակցութեամբ՝ շատ քաղաքներ գնաց, ինչպէս Ասորի Դանիէլ եպիսկոպոսին քով ուրկէ բաւական օգտուեցաւ: Սակայն իր փափաքին կատարելագէտ չհասնելով՝ ապաւինեցաւ Աստուծոյ եւ երազին մէջ թաթ մը տեսաւ որ Ա. Ե. Է. եւ ին. կը գրէր:

5. Ս. Մեսրոպ այս տեսիլքէն ետք, Հոռոխաւնոս յոյն գեղագրին քով գնաց եւ անոր աջակցութեամբ Հայոց գրերը կազմեց, ձեւեց յունարէն այբուբենին վրայ:

6. Ս. Մեսրոպ՝ մեծապէս ուրախացած՝ առաջին անգամ Յունարէն լեզուէ Հայերէնի թարգմանեց Սողոմոնի «Առախաց Գիրքը», եւ յետոյ մեծ աշխատութեամբ Հին ու Նոր Կտակարանը, Ս. Սահակ կաթողիկոսին եւ իր եղբիկ, Յովնան, Յովսէփ եւ ին. աշակերտներուն հետ: Աստուածաշունչն ա՛յնքան սքանչելի թարգմանեցին որ օտար ազգեր՝ սքանչացած՝ «թագունի թարգմանութեանց» անուանեցին զայն:

7. Ա՛լ այնուհետեւ ամէն տեղ տարածուեցաւ Հայ լեզուի ուսումը դպրոցներու միջոցաւ ու գաղթեցան եկեղեցական ամէն արարողութիւն Ասորի ու Յոյն լեզուներով կատարուելէ, որովհետեւ Քրիստոնէութեան տարածումէն մինչեւ այդ թուականը, տեղ մը Ասորի ուրիշ տեղ մ՛ալ Յոյն լեզուներով կը կատարուէին եկեղեցական արարողութիւններն ու վարդապետ մ՛ալ կ'ելլէր Հայերէնի կը թարգմանէր: Ասկէ մնացած են մեր եկեղեցական գրուածքներու մէջ Յունարէն ու Ասորերէն բառեր, ինչպէս՝ Պոսիտուակ, Օրթի, Ալեշուխս, եւ ին.:

4. Ի՞նչ բաւ Ս. Մեսրոպ եւ ո՛ր դիմեց Հայերէն գրեր գտնելու համար: — 5. Ի՞նչ տեսաւ երազին մէջ: — Որո՞ւ դիմեց: — 6. Առաջին անգամ ո՞ր գիրքը քարգմանեց: Յետո՛յ: Որո՞նք օգնեցին Աստուծուունցի քարգմանութեան:—7. Անկէ ետի ինչե՞ր բաւ Ս. Մեսրոպ:

3. ԴԱՍ. — ԱՌԱՋԻՆ ԹԱՐԳՄՈՆԻՉՆԵՐԸ (Ե. Դար)

8. Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի առաջին աշակերտներն անոնք են որ գրերու գիւտին աստիճան բաւական հասկաւոր էին եւ իրենց վարդապետներուն օգնեցին Ս. Գիրքը հայերէնի թարգմանելու: Ասոնց մէջ նշանաւոր են. Յովսէփ Վայոց Չորեցի որ ետքը կաթողիկոս եղաւ, Յովնան Խոստովանող, Ղեռնդ երեց Վանակեցի որ Կորիւնին հետ Բիւզանդիոն գնաց եւ անկից Աստուածաշունչի ընտիր օրինակ մը բերաւ, Եզնիկ Կողքացի որ Եղծ Աղանդոց անուն գիրքը գրեց, Կորիւն, Մուշե Տարօնեցի, Տիրայր Խորհեմացի, Յովսէփ Պաղեացի եւ Յովնան Եկեղեցացի (աս երկուքը հզօր աջակից եղան Ս. Մեսրոպին՝ աշակերտ հասցընելու եւ Ս. Գիրքը թարգմանելու համար), Ենոյիլ ու Դանակ որոնք Աղուանից երկրին վերակացու եղան, Երեմիա որ թաղեց Ս. Սահակը, եւ Թաղիկ կամ Թողիկ որ Մեսրոպին Տեղապահն եղաւ:

9. Աս առաջին թարգմանիչները, իրենց վարդապետներուն քով կրթուելէ ետքը, զրկուեցան Արևմուտքի նշանաւոր քաղաքները Բիւզանդիոն, Աթէնք, Ալեքսանդրիա, եւ այլն, ուր բարձրագոյն դպրոցներու մէջ իրենց ուսումը կատարելագործեցին: Ամէնքն ալ յաջողակ կը հանդիսանային իրենց օտարազգի ընկերակիցներուն մէջ եւ նոյն իսկ կը գերազանցէին զանոնք:

8. Որո՞նք են առաջին աշակերտներէն նշանաւորներ: Ինչո՞ւ առաջին կը կոչուին:—9. Առաջին քարգմանիչներ ո՞ր դրկուեցան եւ ինչո՞ւ:

2. ԴԱՍ. — ՀԱՅՈՑ ԳՐԵՐՈՒ ԳԻԻՏԸ

4. Հայոց գրերու գիւտը. — Այս դժուարութեանց առաջին անհելու համար, Ս. Մեսրոպ՝ Ս. Սահակ Հայրապետին աջակցութեամբ՝ շատ քաղաքներ գնաց, ինչպէս Ասորի Դանիէլ եպիսկոպոսին քով ուրկէ բաւական օգտուեցաւ: Սակայն իր փափաքին կատարելապէս չհասնելով՝ ապաւինեցաւ Աստուծոյ եւ երազին մէջ թաթ մը տեսաւ որ Ա. Ե. Է. եւ ին. կը գրէր:

5. Ս. Մեսրոպ այս տեսիլքէն ետք, Հռոմիստոս յոյն գեղազրին քով գնաց եւ անոր աջակցութեամբ Հայոց գրերը կազմեց, ձեւեց յունարէն այբուբենին վրայ:

6. Ս. Մեսրոպ մեծապէս ուրախացած՝ առաջին անգամ Յունարէն լեզուէ Հայերէնի թարգմանեց Սողոմոնի «Առախաց Գիրքը», եւ յետոյ մեծ աշխատութեամբ Հին ու Նոր Կտակարանը, Ս. Սահակ կաթողիկոսին եւ իր Եղիսիկ, Յովնան, Յովսէփ եւ ին. աշակերտներուն հետ: Աստուածաշունչն ա՛յնքան սքանչելի թարգմանեցին որ օտար ազգեր՝ սքանչացած՝ «թագուհի թարգմանութեանց» անուանեցին զայն:

7. Ա՛լ այնուհետեւ ամէն տեղ տարածուեցաւ Հայ լեզուի ուսումը դպրոցներու միջոցաւ ու դադրեցան եկեղեցական ամէն արարողութիւն Ասորի ու Յոյն լեզուներով կատարուելէ, որովհետեւ Քրիստոնէութեան տարածումէն մինչեւ այդ թուականը, տեղ մը Ասորի ուրիշ տեղ մ'ալ Յոյն լեզուներով կը կատարուէին եկեղեցական արարողութիւններն ու վարդապետ մ'ալ կ'ելլէր Հայերէնի կը թարգմանէր: Ասկէ մնացած են մեր եկեղեցական գրուածքներու մէջ Յունարէն ու Ասորերէն բառեր, ինչպէս՝ Պոսիտուս, Օրբի, Աշերուխ, եւ ին.:

4. Ի՞նչ քաւ Ս. Մեսրոպ եւ ո՞ր դիմեց Հայերէն գրեր գտնելու համար: — 5. Ի՞նչ տեսաւ երազին մէջ: — Որո՞ւ դիմեց: — 6. Առաջին անգամ ո՞ր գիրքը թարգմանեց: Յետո՛յ: Որո՞նք օգնեցին Աստուածուհի թարգմանութեան: — 7. Անկէ ետք ինչե՞ր քաւ Ս. Մեսրոպ:

3. ԴԱՍ. — ԱՌԱՋԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐԸ (Ե. Դար)

8. Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի առաջին աշակերտներն անոնք են որ գրերու գիւտին ատենը բաւական հասկաւոր էին եւ իրենց վարդապետներուն օգնեցին Ս. Գիրքը հայերէնի թարգմանելու: Ասոնց մէջ նշանաւոր են. Յովսէփ Վայոց Չորեցի որ ետքը կաթողիկոս եղաւ, Յովհան Խոսրովանոյ, Ղեռնոյ երեց Վանանդեցի որ Կորիւնին հետ Բիւզանդիոն գնաց եւ անկից Աստուածաշունչի ընտիր օրինակ մը բերաւ, Եզնիկ Կողբացի որ Եղծ Աղանոց անուն գիրքը գրեց, Կորիւն, Մուշե Տարօնեցի, Տիրայր Խորհեացի, Յովսէփ Պաղևացի եւ Յովհան Եկեղեցացի (աս երկուքը հօր աջակից եղան Ս. Մեսրոպին՝ աշակերտ հասցընելու եւ Ս. Գիրքը թարգմանելու համար), Ենոյիֆ ու Դանան որոնք Աղուանից երկրին վերակացու եղան, Երեմիա որ թաղեց Ս. Սահակը, եւ Թաղիկ կամ Թողիկ որ Մեսրոպին Տեղապահ եղաւ:

9. Աստուաջին թարգմանիչները, իրենց վարդապետներուն քով կրթուելէ ետքը, շրջուեցան Արեւմուտքի նշանաւոր քաղաքները Բիւզանդիոն, Աթէնք, Ազէքսանդրիա, եւ այլն, ուր բարձրագոյն դպրոցներու մէջ իրենց ուսումը կատարելագործեցին: Ամէնքն ալ յաջողակ կը հանդիսանային իրենց օտարազգի ընկերակիցներուն մէջ եւ նոյն խի կը գերազանցէին զանոնք:

8. Որո՞նք են առաջին աւակերտներէն նշանաւորներ: Ինչո՞ւ առաջին կը կոչուին: — 9. Առաջին թարգմանիչները ո՞ր դրկուեցան եւ ինչո՞ւ:

4. ԴԱՍ. — ԵՐԿՐՈՐԴ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ (Ե. Դար)

10. Ինչպէս տեսանք, Սահակ ու Մեսրոպ, Հայերէն գրերու գիւտէն հոքը, շատ գործոցներ բացին եւ իրենց ջանքը կրկնապատկեցին հայ մանուկներուն սորվեցնելու հայերէն գրերը եւ ուրիշ ուսումներ: Աս գործոցներուն մէջ դաս առնողներէն խելացի, ուշիմ, եւ գեղեցկաձայն տղաքը շրջանաւարտ ըլլալէն հոքը, զրկուեցան դարձեալ Արեւմտի բարձրագոյն վարժարանները: Ասոնք ալ ուսման մէջ զարգանալով՝ իրենց երկիրը վերադարձան եւ Ս. Սահակի ու Ս. Մեսրոպի օրինակին հետեւելով՝ ուսում եւ կրթութիւն տարածեցին, Հայ. եկեղեցիին ու ժողովուրդին ոգտակար եղան:

11. Երկրորդ թարգմանիչներն են. Դաւիթ Աւելյադի, փիլիսոփայ, որ Մովսէս Խորենացիին քննորդին է, Գիւրջ կարողիկոս, Յովնան Մակրակունի կարողիկոս, Եղիշի Պատմագիր (Ս. վարդանի Ատենադպրը) որ «Յաղագս վ. եւ Հայոց» գիրքը գրեց, պատմագիր Մովսէս Խորենացի (Մեսրոպի քննորդին) որ հեղինակն է «Տարեգրութիւն Հայոց» անուն գրքին, Մամբրե Վերժանող (Խորենացիին եղբայրը), Դազար Փարպեցի եւ ուրիշներ:

12. Ե. զարուն ծագկեցաւ հայ գրականութիւնը եւ հայ լեզուն: Ասոր համար կոչուեցաւ Ուլիշար:

10. Հայերէն գրերու գիւտէն վերջը ի՞նչ լրին Սահակ եւ Մեսրոպ: Այդ գործներէն ելլող աւակերտներն ո՞ր գրկուեցան: — 11. Որո՞նք են երկրորդ թարգմանիչներէն նշանաւորները: — 12. Հայ գրականութիւնը ու լեզուն ի՞նչ վիճակ ունեցաւ հինգերորդ դարուն:

5. ԴԱՍ. — ՄԵՐ ՊԱՐՏԻՉ

13. Թարգմանիչներուն երախտագիտութիւն պարտինք. — Ո՛րչափ պէտք է յարգանք ու սիրենք այս պատուական վարդապետները որոնք լոյս: ջաճեր վառեցին ամէնուն սրտին ու մտքին մէջ: Եկեղեցին ամէն տարի մեր երանաշնորհ վարդապետներուն, թարթմանիչներուն տօնը կը կատարէ, սփայն հարկ է որ բովանդակ հայ աղքի պատիւ ու յարգանք ընծայէ Ս. Թարթմանիչներուն:

14. Հայ քրիստոնեայ ժողովուրդը պարտաւոր է նոյնպէս գագրել աշխարհային գործերէ՝ Հայ. Ս. Եկեղեցւոյ առաջին հիմնադիր Թադէոս ու Բարթուղիմէոս սրբազան առաքեալներուն, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի կրեք տօներուն եւ ամէն սուրբերուն որ Հայոց լուսաւորութեան պատճառ եղած են եւ որոնց տօնը կատարել եւ զանոնք մամուլորասպէս պատուելու հրահանգ արբուած է Տօնացոյցին եւ Օրացոյցին մէջ(*):

15. Ս. Սահակի մարմինը կը հանդէի Աշտիշատի մէջ եւ Ս. Մեսրոպինը էջմիածնի մօտերը, Օշական գիւղը, փառաւոր մատուռներով:

16. Ս. Թարգմանիչներուն օրը դպրոցական տօն է. երախտագիտական հանգէտներ կատարելու ենք այն օրը, ի պատիւ անոնց Ս. Յիշատակին: Աղքին մէջ գրագէտներն ալ նոյն օրը կը վարձատրուին Աղա Յովսէփ Իզիրեանցի հաստատած մրցանակով:

13. Ի՞նչ կը պարտինք թարգմանիչներուն եւ ինչո՞ւ: — 14. Ի՞նչ ընելու է ժողովուրդը: — 15. Ի՞նչ են Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի գերեզմանները: — 16. Թարգմանիչներու տօնին օրը ի՞նչ մրցանակ կը տրուի եւ որո՞ւ: Ի՞նչ էր Աղա Յովսէփ Իզիրեանց:

(*) Բացարեւել քե ի՞նչ է Տօնացոյցը եւ ի՞նչ է Օրացոյցը:

6. ԴԱՍ. — Ս. ՍՍ. ՀԱԿԻ ՇԱՐԱԿԱՆԸ

17. Ս. Սահակ Պարթեւ որ վերջին ժառանգն էր Լուսաորչի Տան, ինչպէս տեսանք, նշանաւոր դեր մը կատարած է ազգ. եկեղեցա՛յան պատմութեան մէջ, իբրեւ առաքինի, բարեպաշտ ու ազգօգուտ կաթուղիկոս: Ինք գրած է շատ շարականներ հայերէն լեզուով որոնք կ'եզուին եկեղեցիներուն մէջ, Ինք յօրինեց շարականներուն ութը եղանակները որ կ'երգուին մինչեւ այսօր:

18. Մենք ալ ի պատիւ այս սրբազան անձին, կ'երգենք հետեւեալ շարականը.

Որ յարմարոյ հարցն արքոց մեզ գաւազն բոխեցեր. զիսահակ սուրբ հայրապետն, հովուէր զհոս քո Քրիստոս:

Որ զիսաւարն անգիտութեան մերազնեայցս յուծեր զիսաստութեան ծագեալ զոյս սովաւորդոցս Թորգունայ:

Որ զհանդերձեալ խորհուրդ քո, Տէր, տեսնեալք արքոյն ծանուցեր, յիշասակի սորա ընկալ զսօնողաց աղաչանս:

17. Ուրի ինչէ՞ր քաւ Ս. Սահակ Պարթեւ: — Եոյն բուսակազնի ո՞ր նշանաւոր մարդը կ'ապրէր: — 18. Ս. Սահակին զօնի որ ինչ տարական կ'երգենք:

7. ԴԱՍ. — ՈՍԿԵԴԱՐ

ԻԹ. Ինչպէս տեսանք Հայ մատենագրութեան ամէնէն նշանաւոր ժամանակն է հինգերորդ դարը, որ եկեղեցական թէ աշխարհական մեծամեծներ իրենց ազդեցութիւնը կը բանեցնեն՝ ուսում ու գիտութիւն տարածելու ազդին մէջ:

20. Բայց անկէ առաջ ալ, Հայերն ունեցած են մատենագրական շարժում մը, թէեւ այս մասին անկատար եւ հատկոտոր աւանդութիւններ միայն ունինք այսօր, ինչպէս Գողթան երգերը՝ հայերէն լեզուով, նոյնպէս պատմութիւն՝ ասորեստանեան եւ յոյն լեզուով որ գտնուեցաւ Նինուէի արքայական մատենադարանին մէջ:

21. Նախաքրիստոնէական դարերու ուրիշ քանի մը մատենագիրներէ ետք, քրիստոնէութեան սկիզբները ունեցանք կրօնական եւ այլ նիւթերու վրայ երկեր, ինչպէս Յանախաստուը զոր գրած է Լուսաորիչ, Ագաթանգեղոս անուն պատմական երկը զոր գրած է համանուն Հոովմայեցին որ արքունի քարտուղար էր, Զեւոնք Գրակի եկեղեցական ժամանակագրութիւնը, Ներսէս Պարթեւի կրօնական դրուածքները, Փարսոս Բիւզանդի պատմութիւնը: Նոյն շրջանին Պրոյեղեսիոս կամ Պարոյր իբրեւ ճարտարախօս մեծ համբաւ ունեցաւ Աթէնքի ու Հոովմի մէջ եւ հայ դպրութեանց պարծանք կը համարուի, նոյն իսկ օտար մատենագիրներու վկայութեամբ: Հոովմի մէջ իր արձանը կանգնեցին՝ վրան գրելով սա բառերը. Թագուհին Հոռո՛՛ք քաղաորի Բանին:

22. Մեր կրօնական ու մատենագրական այս մեծ դէմքերէն զատ, աշխարհիկ նշանաւոր դէմքեր եւս ունեցած են իրենց յիշատակելի դործերը զորոնք պիտի տեսնենք Մովսէս Խորենացիի երկին մէջ, որ կը պատկանի Ե. դարուն:

19. Ո՞րն է Հայ մատենագրութեան Ոսկեդարը եւ ինչո՞ւ այսպէս կը կոչուի: — 20. Գրեւո գիւտէն առաջ եղած մատենագրական տարածումէն ի՞նչ բեկորներ կը յիշուին: — 21. Քրիստոնէութեան սկիզբները ո՞րոնք մատենագիր կոչուեցան: — 22. Ոչ-եկեղեցական դեմքերու ժամանակագրութիւնը ո՞ր մատենագրին մէջ ուսանելու ենք:

8 ԴԱՍ.—ԱՄՓՈՓՈՒՄ Զ. ԱՄՍՈՒԱՆ

Հայոց ճին գրերը. — Մինչև Բրիտանոսի 40½ թուականը հայերը գործածեցին բեւեռազրեր, պատկերագրեր եւ լինյ յետոյ յոյն եւ ասորի գրեր եւ նոյն լեզուներով կը կատարէին ժամերգութիւնները:

Հայոց գրերու գիւտը. — Ս. Սահակի օրով, Ս. Մեսրոպ գտաւ հայերէն տառերը եւ հայերէնի թարգմանուեցան եկեղեցական գրքեր, դպրոցներ բացուեցան եւ հայ լիզուն տարածուեցաւ:

Առաջին աշակերտները, իրենց վարդապետներուն քով կրթուելէ ետք, զրկուեցան Արեւմուտքի նշանաւոր դրպրոցները, իրենց ուսումը աւարտելու համար. անոնք օգնեցին իրենց վարդապետներուն՝ Ս. Գիրքը հայերէնի թարգմանելու համար:

Երկրորդ աշակերտներն ալ շարունակեցին ուսման մէջ զարգանալ: Անոնք ալ Արեւմուտքի մէջ կատարելագործեցին իրենց ուսումը եւ ապա ունեցան նշանաւոր երկեր: Այս թուականը կը կոչուի հայ մատենագրութեան մակերարը:

Երախտագետ ըլլալու ենք այս պատուական վարդապետներուն եւ յարգելու ենք անոնց սուրբ մշտապահ վան զի անոնք պատճառ եղան հայ ազգին լուսաւորութեան: Ս. Սահակի գերեզմանը Աշտիշատի մէջ եւ Ս. Մեսրոպի գերեզմանը Օշականի մէջ, մնլի մշեցնելու են անոնց կատարած մեծ գործերը եւ ամէն տարի կատարելու ենք անոնց տօնը:

Ս. Սահակ Պարբէ հայրապետը ոչ միայն նշանաւոր է իբրև կաթողիկոս եւ վերջին ժառանգ Լուսաւորչի, այլ նաև իբրև առաքինի ու բարեպաշտ մարդ: Ան յորինած է շարականներ, ինչպէս եւ շարականներու ութն եղանակները:

Ոսկեդարէն շատ առաջ ունեցած ենք Գողթան երգերը եւ այլն: Բրիտանուեթեան սկիզբներն ալ ունեցած ենք ժառանգիրներ որոնք թէև օտար լեզուով գրած են, բայց հայ են եւ իրենց երկերը՝ եկեղեցական, մատենագրական ու պատմական մեծ արժէք ունին:

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. ԴԱՍ. — ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵԶՐԵՐ

Հրահանգ.—Աշակերտը հետեւեալ սահմաններուն համապատասխանող աշխարհագրական եզրերը բող գտնէ.

1. Հողի եւ քարի կազմուած հասաւտ գետին մը որ շատ ընդարձակ է:
  2. Աղի ջուրով լեցուն ընդարձակ տարածութիւն մը:
  3. Շատ մեծ ծով մը:
  4. Ցամաքին երեսին շատ բարձր տեղերը:
  5. » » քիչ մը » »
  6. » » շատ ցած » »
  7. Լեռին ու բլուրին է՛ն բարձր մասը:
  8. Շղթայի մը օղակին պէս իրարու կից եղող լեռները:
  9. Ընդարձակ ու տափարակ երկիր կամ գետին:
  10. Ցամաք մը որ ծովով շրջապատուած է:
1. Ի՞նչ է ցամաքը:— 2. Ի՞նչ է ծովը:— 3. Ի՞նչ է ովկիանոսը:— 4. Ի՞նչ է լեռը:— 5. Բլուրը:— 6. Զո՞րը:— 7. Գագա՞քը:— 8. Լեռնաշղթա՞ն:— 9. Գագա՞քը:— 10. Կղզի՞ն:

2. ԴԱՍ. — ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՇՐՉԱՆԱԿՆԵՐ (*)

1. Թուրքիայի գիրքը.—Օսմանեան երկիրները կը տարածուին Ասիոյ արեւմուտքը ու Եւրոպայի արեւելեան հարաւակողմը:

(*) Այս եւ յաջորդ դասերու համար ուսուցչին կը յանձնարարուի առաջնորդ ունեւալ Դ. Խաչկունցի ՕՍՄ. ԿԱՅՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ:

2. Վարչական լրգանակներ. — Այս ընդարձակ երկիր-
ները վարչական շրջանակներու բաժնուած են, որոնք
կը կոչուին վիլայեթ (կուսակալութիւն կամ նահանգ),
սաննագ (գաւառ), գազա (գաւառակ) եւ նահիլյե (գիւ-
ղարուժք): [Տե՛ս Զ. պրակ էջ 7-8, Դաս 1-Յ]:

3. Եւրոպական Թուրքիոյ վիլայեթներն են.

Կուսակալութիւն	Կեդրոն
1. Կ. Պոլսոյ	Կ. Պոլիս քաղաքը
2. Էփրնէի	Անդրիանուպոլիս »
3. Սէլանիկի	Սէլանիկ »
4. Գոսովայի	Իսկիւլ »
5. Մանասթըրի	Մանասթըր »
6. Շքոտարայի	Շքոտար »
8. Եանեայի	Եանեա »

Հրահանգ. — Եւրոպական քարտեսի մը վրայ ցոյց
տալ Թուրքիոյ վիլայեթները:

Նոյնը օրինակէյ՝ առանց գրելու վիլայեթներուն ա-
նունները, բայց գոնէ (վեր ի վերոյ) նշանակելով վիլայեթ-
ներուն դիրքը:

1. Աւստրիոյ ռ՝ մասերուն մէջ են Օսմանեան երկիրները: — 2.
Նոյն երկիրները ի՛նչ տեսակ վարչական բաժանումներ ունին: — 3. Ո-
րո՞նք են Եւրոպական Թուրքիոյ վիլայեթները:

3. ԴԱՍ. — ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐ (Բ.)

1. Ասիական Թուրքիա. — Կուսակալութիւններն են.

	Կեդրոն
1. Տրապիզոնի կուսակալութիւն	(Տրապիզոն)
2. Գասթէմունիի »	(Գասթէմունի)
3. Խիւտալէնտիկեարի »	(Պրուսա)
4. Այտընի »	(Իզմիր)

5. Գոնեայի կուսակալութիւն	(Գոնեա)
6. Ատանայի »	(Ատանա)
7. Հալէպի »	(Հալէպ)
8. Պէյրութի »	(Պէյրութ)
9. Սուրիայի կամ Շամի »	(Շամ)
10. Հիճազ-Եէմէնի »	(Եէմէն)
11. Պատրայի »	(Պատրա)
12. Պաղտատի »	(Պաղտատ)
13. Մուսուլի »	(Մուսուլ)
14. Վանի »	(Վան)
15. Էրզրումի »	(Էրզրում)
16. Պիթլիսի »	(Պիթլիս)
17. Մամուրէթ իւլ Ալիզի»	(Մէզրա)
18. Տիարպէքիբի »	(Տիարպէքիբ)
19. Սըվազի »	(Սըվազ)
20. Էնկիւբի »	(Էնկիւբի)
21. Ճէզայրի Պահրը Սէֆիտի կուս.	(Սազըզ)

2. Նաեւ Ափրիկէի մէջ են .

Ղարպ Թարապուլուսի կուսակալութիւնը եւ
ԵԳԻՊՏՈՍԻ փոխարքայութիւնը որ օսմ. պետութեան
գերիշխանութիւնը կը վայելէ:

1. Որո՞նք են Ասիական Թուրքիոյ վիլայեթները: — 2. Իսկ Ափ-
րիկէի՞նք:

4. ԴԱՍ. — ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԲՍԺԱՆՈՒՄՆԵՐ (Գ.)

Սաննագներ կամ Միքեսարքֆուքիւններ. — Եւրոպական
Թուրքիոյ վիլայեթներուն մէջ են հետեւեալ սաննագները:

1. Կ. Պոլսոյ վիլայեթին մէջ են Սթամպուլի միւ-
թէսարքֆուքիւնը իր արուարձաններով, եւ Չաթալճայի
սաննագը, Պոլսոյ մօտերը:

2. Էտիրնէի կուսակ. մէջ՝ 6 սանձագ. — Էտիրնէ, Կիւմրուլճինէ, Թէքիրտաղ, Տէտէաղաճ, Կէլիպօլու, Գըրգ քիլիսէ:

3. Սէլանիկի կուսակ. մէջ՝ 3 սանձագ. — Սէլանիկ, Սէրէշ, Տրամա:

4. Գօսօլարի կուսակ. մէջ՝ 5 սանձագ. — Իւսկիււլ, Բրիշթինէ, Եէնի Պազար, Իիէք, Բրէզրին:

5. Մանասթրրի կուսակ. մէջ՝ 5 սանձագ. — Մանասթրր, Սէրֆիչէ, Տէպրէ, Իլպիտան, Բորիճա:

6. Շքոտարայի կուսակ. մէջ՝ 2 սանձագ. — Շքոտարա, Տրաչ:

7. Եանեայի կուսակ. մէջ՝ 4 սանձագ. — Եանեա, Էրկէրի, Բրէվէդա, Պէրաթ:

Եւոպսկան Թուրքիոյ մէջ ո՞ր սանձագները կան եւ ո՞ր վիլայէրներու մէջ են:

5. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Ասիական Թուրքիոյ կուսակալութիւնները գրեցէք այլուբէնի կարգով: Անոնց դեմ գրեցէք նաեւ դասական յորջոյղումները՝ երէ գիտեք, օրինակ՝ Շամ, Դանասկոս, Իզմիր, Զախունիա. Տրապիզոն, Պոնտոս. Էւայն:

2. Այլ բէնի կարգով գրեցէք Եւրոպական Թուրքիոյ 27 սանձագները՝ ամեն մէկուն դիմաց գրելով թէ ո՞ր կուսակալութեան մէջ են:

3. Ո՞րն է վիլայէրին մէջ պետական գլխ. պաշտօնեան				
» » սանձագին » » » »	»	»	»	»
» » գազային » » » »	»	»	»	»
» » նահիլիին » » » »	»	»	»	»

6. ԴԱՍ. — ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐ (Դ.)

Ասիական Թուրքիոյ սանձագներն են .

1. Տրապիզոնի կուսակ. մէջ՝ 4 սանձագ. — Տրապիզոն, Ճանիկ, Լազիստան եւ Կիւմրուչհանէ:

2. Գասթէմունիի կուսակ. մէջ՝ 4 սանձագ. — Գասթէմունի, Բեանզըրը, Սինոպ, Պոլու:

3. Խլուտավէնտիկեարի կուսակ. մէջ՝ 5 սանձագ. — Պրուսա, Գարասի, Էրթողրուլ, Բէօթահեա, Գարահիսարը Սահիպ:

4. Այտընի կուսակ. մէջ՝ 5 սանձագ. — Իզմիր, Մէնւթէշէ, Այտըն, Սարուխան, Տէնիզլի:

5. Գոնեաի կուսակ. մէջ՝ 5 սանձագ. — Գոնեա, Նիյտէ, Պուրտուր, Սպարթա, Թէքէ:

6. Ատանայի կուսակ. մէջ՝ 4 սանձագ. — Ատանա, Ճէպէլի Պէրէքէթ, Խօզան, Իչելի:

7. Հալէպի կուսակ մէջ՝ 3 սանձագ. — Հալէպ, Մարաշ, Ուրֆա:

8. Պէյրութի կուսակ. մէջ՝ 5 սանձագ. — Պէյրութ, Աքիա, Շամ Թարապուս, Լաթաքիէ, Պալքա (կամ Նապուս):

9. Սուրիայի կուսակ. մէջ՝ 4 սանձագ. — Շամ, Համա, Հօրան, Մաան:

10. Հիճազ-Եէմէնի կուսակ. մէջ՝ (2+4) = 6 սանձագ. — Մէքքէ, Ճիտտէ + Սանա, Ասրր, Հօտէյտա, Թա'աա:

11. Պասրայի կուսակ. մէջ՝ 4 սանձագ. — Պասրա, Միւնթէֆիք, Նէճէտ, Ամարա:

12. Պաղտատի կուսակ. մէջ՝ 3 սանձագ. — Պաղտատ, Հիլլէ, Բէրպէլա:

13. Մուսուլի կուսակ. մէջ՝ 3 սանձագ. — Մուսուլ, Շէհրիզօր, Սիւլէյմանիլէ:

14. Վանի կուսակ. մէջ՝ 2 սանձագ. — Վան, Հէք-
քեարի:

15. Էրզրուովի կուսակ. մէջ՝ 3 սանձագ. — Էրզրում,
Պայազիտ, Էրզինձան:

Ասիական Թուրքիոյ մէջ ո՞ր սանձագները կան եւ ո՞ր վիլայեթ-
ներու մէջ են:

7. ԴԱՍ. — ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐ (b.)

(Շար. 6. Դասին)

16. Պիթլիսի կուսակալութեան մէջ՝ 4 սանձագ. —
Պիթլիս, Սըւրբէ, Մուշ, Կինձ:

17. Մամուրէթ իւլ Ազիզի կուսակ. մէջ՝ 3 սանձագ.
— Խարբութ, Մալաթիա, Տէրսիմ:

18. Տիարպէքիրի կուսակ. մէջ՝ 3 սանձագ. — Տիար-
պէքիր, Մարտին, Արղընի-Մատէն:

19. Սըվազի կուսակ. մէջ՝ 4 սանձագ. — Սըվազ,
Ամասիա, Գարահիսարի շարգի եւ Թօգաթ:

20. Էնկիւրիւի կուսակ. մէջ՝ 4 սանձագ. — Անզաթէ,
Գըրշէհիր, Գայսէրի, Եօզղաս:

21. Ճէզայիրի Պահրը Սէֆէտի կուսակալութիւնը կըլ-
զինեռէ կը բազկանայ եւ ունի 4 սանձագ. — Հոսդոս,
Միտիլի, Սազըզ, Լիմնոս:

Ուրոյն սանձագներ. — Իսանի մը սանձագներ ալ կան
որոնք այս կամ այն կուսակալութեան չեն պատկանիր
եւ իրենց վարչական յարաբերութիւնը ուղղակի կ. Պու-
սոյ կառավարութենէն կախում ունին: Ասոնք են.
1. Իզմիր կամ Գօճա Ելի (Մարմարայի ու Սիւ ծո-
վու վրայ):

2. Պիզա, (Մարմարայի, Արշիպեղազոսի ծովերուն եւ
Չանազ-Գալէի ու Խիւտալէնտիկեարի միջեւ):

3. Գուստը Շէրիֆ, Երուսաղէմ, (Պէյրութի եւ Մի-
ջերկրական ծովին միջեւ):

4. Չօր սանձագը (Եփրատի ու Հալէպի վիլայէթին
միջեւ): Գլխաւոր քաղաքն է Տէյր:

Որո՞նք են Ասիական Թուրքիոյ միւս սանձագները: Ասոցմէ զաս
ն՞ր սանձագները կան որ ուղղակի Պուսոյ կեդրոնական կառավարու-
թենէն կախում ունին:

8. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Ալբուբէնի կարգով գրեցէք Ասիական Թուրքիոյ
բոլոր սանձագները՝ ամեն մէկուն դիմ գրելով քե՛ս ո՞ր վի-
լայէթին մէջ են:

2. Որոշեցէք քե՛ս անոնց մէջ որո՞նք են պատմական քա-
ղաքներ եւ գրեցէք անոնց նախնական յորջորջումը:

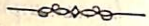
3. Ձեր գտնուած գիւղը կամ քաղաքը ո՞ր նահիյէին,
ո՞ր գազային, ո՞ր սանձագին եւ ո՞ր վիլայէթին կը պատ-
կանի:

4. Ասիական Թուրքիոյ բարտեսի մը վրայ ցոյց տուէք
վիլայէթներուն դիրքը եւ ըսէք անունները:

Թ Ո Ւ Ա Բ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

1. ԴԱՍ. — ԲԱԺԱՆՈՒՄ

1. Ի՞նչ է բաժանումը. — Առաջին օրինակ. — 28 շրուշ կայ քովս եւ կ'ուզեմ քանի մը հատ մեծ թուարանութիւն գնել: Գրավաճառը կըսէ որ հատը 7 զրշ:ի կուտամ, կրնա՞ք զիտնալ թէ 28 զրշ-ով քանի՞ թուարանութեան դասագիրք կրնամ գնել, Յայտնի է որ ես կրնամ գնել այնքան թուարանութիւն որքան 7 զրշ. կայ 28 զրշ:ին մէջ, Ուրեմն պէտք է փնտոնեմ թէ 28ին մէջ քանի՞ հատ 7 կայ: Աւստիկ այս փնտոնելու գործողութիւնը բաժանումով կըսուի: Հետեւաբար 7ը պէտք է բաժնել 28ին մէջ: Հիմա գտնելու համար թէ 7ը քանի՞ անգամ կայ 28ին մէջ, 7ը կը հանենք 28էն այնքան անգամ որքան կարելի է, $28 - 7 = 21$ (1 անգամ), $21 - 7 = 14$ (2 անգամ), $14 - 7 = 7$ (3 անգամ), $7 - 7 = 0$ (4 անգամ): Ուրեմն 7ը 4 անգամէն հանեցին 28էն՝ բան չմնաց՝ ըսել է թէ 7ը 28ին մէջ կայ 4 անգամ, հետեւաբար 28 զրշ-ով ես կրնամ գնել 4 հատ թուարանութիւն, հատը 7 զրշ:էն:

1. Բաժանման օրինակ մը տուէ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 1. Մարդ մը 64 զրշ:ի 16 զլ/դ գուլպայ գնեց, մէկ զլ/դը քանի՞ զրշ:ի եկաւ: — 2. Խոնուրը պան մը ծախեց 8 ֆէս 72 զրշ:ի, մէկ ֆէսը քանի՞ զրշ արժեց: — 3. Պզտիկ աղջիկ մը 5 ամսուան մէջ 15 զրշ խնայեց, մէկ ամսուան մէջ քանի՞ զրշ խնայած էր: — 4. Ընտանիք մը 20 օրուան մէջ 80 օխ կաթ կը գործածէ, օրական քանի՞ օխ կաթի պէտք ունի: — 5. Զբաղացի մը քարը մէկ երկվայրկեանի մէջ կը դառնայ 45 անգամ, քանի՞ անգամ կը դառնայ մէկ վայրկեանի մէջ և քանի՞ անգամ առաւօտէն մինչև իրիկուն 12 փամբ

ուան մէջ: — 6. Վաճառական մը գնեց 138 ծրար կտաւ, մէկ ծրարը 48 զրշ:էն, քանի՞ զրշ պիտի տայ: — 7. Պարագ հող մը կայ քաղաքին մէջ, տէրը կը ծախէ զայն, կ'որոշին որ հարեւր քառակուսի մէթրը արժէ 192 զրշ. Ընչ պիտի արժէ ամբողջ հողը եթէ անոր մեծութիւնը ըլլայ 212 հատ 100 քառակուսի մէթր: 8. Փայտ ծախող մը 200 չէքի փայտ գնեց 3000 զրշ:ի. հիմա այնպէս մը ծախեց որ չէքի գլուխ 8 զրշ վաստկեցաւ, ամբողջ փայտը քանի՞ զրշ:ի ծախեց: — 9. Մարդ մը ամիսը 8ո սկի ամսական ունի, տարին քանի՞ զրշ կը ստանայ և քանի՞ զրշ կը մնայ իրեն եթէ իր տարեկան ծախքն ըլլայ 60 ոսկի. (մէկ ոսկին 108 զրշ:էն հաշուեցէք): — 10. Բանուր մը 35 օրուան մէջ շահեցաւ 280 զրշ: օրը քանի՞ զրշ կ'առնէր: — 11. Կոշկակար մը շարաթը կ'առնէ 54 զրշ, ուրիշ մը կ'առնէ 66 զրշ: մէկը միւսէն օրական քանի՞ զրշ տուի կ'առնէ:

2 ԴԱՍ.— ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

2. Բաժանումի սահմանը. — Նախորդ օրինակին մէջ մենք փնտոնեցինք թէ 28ին մէջ քանի՞ հատ 7 կայ եւ ըսինք որ 7ը բաժնեցիկն է 28ին մէջ, Ուրեմն. երբ կը փնտոնենք թէ թիւ մը քանի՞ անգամ կը պարունակուի ուրիշ թիւի մը մէջ, այս է ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ:

2. Ի՞նչ բնի է թիւ մը ուրիշ թիւով բաժնել:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 12. 5 մէթր կերպաս գնեցի 65 զրշ:ի, մէկ մէթրը քանի՞ զրշ:ի եկաւ: — 13. 5 կողովի մէջ 60 խնձոր կայ, ամէն մէկ կողովին մէջ քանի՞ խնձոր կայ: — 14. 32 մէ՛ ճիւղերով կրնանք 8 հատ բանիթալոն գնել, մէկ բանիթալոնը քանի՞ մէ՛ ճիւղի կ'արժէ: — 15. 12 ծրար սպարմաէթի մէջ 96 հատ մամ կայ, մէկ ծրարը քանի՞ մամ կը պարունակէ: — 16. Մէկ փամբ 60 վայրկեան ունի, 12 փամբուան մէջ քանի՞ վայրկեան կայ: 17. Այգիի մը մէջ 35 կարգ որթատունկ կայ, ամէն մէկ կարգին վրայ 154 տունկ, եթէ ամէն մէկ տունկը 8 ողկոյղ տայ, ամբողջ այգին քանի՞ ողկոյղ կուտայ: — 18. Եթէ մէկ որթատունկը երկու օխ շերտ տայ, ամբողջ խաղողը քանի՞ օխ շերտ կուտայ:

3 ԴԱՍ.— ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

3. Բաժանելի, բաժանարար, բանորդ. — Այն թիւը զոր կը բաժնենք կը կոչուի բաժանելի, այն թիւը որով կը բաժնենք, կ'ըսուի բաժանարար, իսկ երրորդ թիւ մը որ այս բաժանումէն կ'ելլէ, կը կոչուի ֆակտոր:

3. Ի՞նչ կը կոչուի այն թիւը զոր կը բաժնենք: — Իսկ այն թիւը որով կը բաժնենք: — Բաժանման արդիւնք:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 19. Եթէ մարդ մը 4 ժամէն 24 հազարաձէթը տեղ կրնայ քայլել, մէկ ժամէն քանի՞ հազարաձէթը կը քայլէ: — 20. 7 հոգի մէկտեղ գացին ճաշարան մը ճաշելու, եթէ 35 զըշ վճարեն ամէնքը մէկտեղ, մէկ հոգիին քանի՞ զըշ բաժին կ'իյնայ: — 21. Երկերը 24 ժամուան մէջ արեւին շուրջը կը դառնայ, ուրեմն քանի՞ երկվայրկեանէն կը դառնայ արեւին շուրջը: — 22. Վաճառական մը ձեռք մը զգեստ 250 զըշի ծախելով 45 զըշ կը շահի, 10 ձեռք այս տեսակ զգեստէ քանի՞ զըշ կը շահի: — 23. 2ի մը մէկ վայրկեանի մէջ կը քայլէ 122 մէթր տեղ, ձիւտըը քաղաքէն ելլելով 45 վայրկեանէն հասաւ Ա. գիւղը. յետոյ անկէց մեկնելով 16 վայրկեանէն հասաւ Բ. գիւղը. ասկէ ալ մեկնելով 58 վայրկեանէն հասաւ Գ. գիւղը: Տե՛մն գտէք թէ այս երեք գիւղերէն ամէն մէկը քանի՞ մէթր հեռու է քաղաքէն: — 24. Մարդ մը կը բանեցնէ որը 8 բանորդ և ամէն մէկին օրովէք կուտայ 7 զըշ: օրը քանի՞ զըշ: և շարաթը քանի՞ զըշ վճարած կ'ըլլայ ամէնուն:

4. ԴԱՍ.— ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

4. Ի՞նչ է բաժանումը. — Երկրորդ օրինակ. — կ'ուղինք 20 հատ զրջածայր բաժնել 5 տղայի մէջ, ամէն մէկ տղային քանի՞ զրջածայր կ'իյնայ: Ըսել է թէ հիմա սա 20 հատ զրջածայրը պիտի բաժնենք հինգ հաւասար մասերու: Աղէկ. կ'առնեմ աս տուփին մէջէն 5 հատ զրջածայր և ամէն մէկ տղային մէկ մէկ հատ կուտամ. այն ատեն տուփին մէջ կը մնայ 15 զրջածայր, իսկ ա-

մէն մէկ տղան կ'առնենայ 1 զրջածայր: Յետոյ 5 հատ ալ կ'առնեմ և ամէն մէկուն մէկ մէկ հատ կուտամ. տուփին մէջ կը մնայ 10 հատ, իսկ ամէն մէկ տղայ կ'առնենայ 2 հատ: Յետոյ 5 հատ ալ կ'առնեմ, տուփին մէջ կը մնայ 5 հատ և ամէն մէկ տղայի քով կ'ըլլայ 3 հատ. վերջին 5ն ալ կ'առնեմ. տուփին մէջ բան չի մնար. քայց ամէն մէկ տղայ 4 զրջածայր կ'առնենայ: Սպալտ 20—5=15: 15—5=10: 10—5=5: 5—5=0: 5 տղային ամէն մէկը 4 հատ ունի. $4+4+4+4+4=20$: Աւարիկ աս ալ բաժանում է:

4. Բաժանումի օրինակ մը տուէք, գործողութիւնը բացատրելու համար: Ի՞նչ բան է բաժնել:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 25. Մայր մը օխա մը կեռաս գնեց և բաժնեց իր 5 զուակներուն մէջ, ամէն մէկ զուակին քանի՞ կեռաս ինկաւ, եթէ մէկ օխան 45 կեռաս կը պարունակէր: — 26. Մէկը կ'ուզէ 104 ընկոյղ բաժնել 8 տղաքներու մէջ. ամէն մէկուն քանի՞ հատ կ'իյնայ: — 27. Վաճառական մը 112 մէթր չափա կը ծախէ, մէթրը 65 զըշէն, քանի՞ զըշ: պիտի առնէ: — 28. Տղայ մը մէկ վայրկեանի մէջ 67 մէթր տեղ կը քայլէ, ամբողջ ժամ մը և 5 վայրկեանի քալեց այս տղան, ուրեմն քանի՞ մէթր ճամբայ բրաւ: — 29. Մարդ մը շարաթը 125 զըշ ծախք կ'ընէ, ամբողջ տարին որ 52 շարաթի է, քանի՞ զըշ ծախք կ'ընէ: — 30. Պարտիզան մը օրը կրնայ 15 զըշի ծախքի և 38 զըշի բանջարեղէն շուկան բերել, մէկ ամսուան մէջ ի՞նչ կը շահի: — 31. Եթէ այս պարտիզանը օրը 12 զըշ ալ ծախք ընէ պարտեղին համար, իր զուտ շահը ի՞նչ կ'ըլլայ: — 32. Թղթավաճառ մը 12 ծրար թուղթ ծախեց 60 զըշի, ամէն մէկ ծրարը քանի՞ ծախեց: — 33. Երկրագործ մը 15 կողով դեմոստիանոս թաղեց հողին տակ, ամէն մէկ կողովը կը պարունակէր 28 օխա և ամէն մէկ օխան գարնան ժամանակ կրնայ արժեղ 2 զըշ: քանի՞ զըշի սպորանք ունի հողին տակ այս երկրագործը: — 34. Աշակերտ մը սա միջին թիւերը առած է մարտ ամսոյ մէջ. հայերէն 8. Թուրք. 6. պատմ: 7. գիտութիւններ 8. բարոյագիտ. 4. գիր 5.

գծադր. 7. Խնչ է այս աշակերտին ամսական մեջին թիւը: — 35. Արտի մը մէջ 42 դէզ կայ և ամէն մէկ դէզին մէջ 30 խուրձ, քանի՞ խուրձ է արտին հունձը:

5 ԴԱՍ.—ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

5. Բաժանումի մէկ ուրիշ սահմանը. — Նախորդ դասին մենք խնդիր մը լուծեցինք: Այս խնդրին նայելով քաժենէ՛ր՝ կը նշանակէ թիւ մը այնքան հաշուար մասերու վերածել, որքան միտքիւն կայ միւս թիւին մէջ:

5. Բաժանման մէկ ուրիշ սահմանը տւէ՛ք:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 36. 8 աղջկ կողով մը կեռաս բաժնեցին մէջերին, կողովին մէջ 176 հատ կեռաս կար, ինչք ինչկա ամէն մէկուն բաժինը: — 37. Ընտանիք մը 16 օրուան ճամբայ ըրաւ և ծախեց 128 մէճիտիէ, օրը քանի՞ մէճիտիէ ծախք ըրաւ: 38. Գերձակ մը 42 մէթրոնց ծրար մը չուխայ գնեց և անով շենեց 7 ձեռք զգեստ, ամէն մէկ ձեռք զգեստին քանի՞ մէթր գնաց: 39. Հովին մը ամիսը կը վաստկի 112 զրշ: քանի՞ ամիսէն կրնայ վաստկել 560 զրշ: — 40. Գարբին մը մանգաղ մը շինելու համար, երկամի կտորը 12 անգամ կրակի մէջ կարմրեց և ամէն մէկ անգամին 44 մուրճի հարուած տուաւ անոր. քանի՞ հարուածով շինուեցաւ մանգաղը:

6. ԴԱՍ.—ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

6. Բաժանելի, բաժանարար, բանորդ. — Այն թիւը զոր կ'ուզենք մասերու բաժնել, կը կոչուի բաժանելի, այն թիւը որ կը ցուցնէ թէ քանի՞ մասերու բաժնուելու է, կըսուի բաժանարար. ամէն մէկ մասը, որ բաժանումէն կ'ելլէ, ֆակտոր կ'ըսուի: Այսպէս, նախորդ խնդիրին մէջ, 20ը բաժանելի է, 5ը բաժանարար, 4ը՝ ֆակտոր:

6. Երբ բաժին ընել ուզենք, ի՞նչ կը ցուցնեն բաժանելի, բաժանարար եւ ֆակտոր:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 41. Հացագործ մը իր մէկ յաճախորդին 100 հատ հաց տուած է, 10 հացը կը կշռէ 8 օխա և օխան կ'արժէ 1 զրշ: քանի՞ զրշ տունելիք ունի հացագործը: — 42. Գրավաճառ մը 15 ծրար գերք զրկեց դուրս, եթէ ամէն մէկ ծրարը կը պարունակէ 12 կտոր գերք և ամէն մէկ գերքը կ'արժէ մեջին հաշիւով 4 զրշ: գրավաճառը քանի՞ զրշ-ի գերք զրկած կ'ըլլայ: — 43. Ագարակատեր մը քաղաքի շուկան կը զրկէ 3 հատ եղ, 22 ոչխար և 4 կով ծախելու. եղները կը ծախէ հատը 485 զրշ-ի, ոչխարները հատը 42ի և կովերը հատը 3)0ի, քանի՞ զրշ կ'առնէ ընդամենը: — 44. Մտուկ մը օճառ կը կշռէ 48 օխա, գնուող մէկ օխային 4 զրշ: կը սակարկէ, բայց օճառը պարպելէ յետոյ կը կշռեն դատարի սնտուկը որ կուգայ 9 օխա, քանի՞ զրշ պետի վճարուի օճառին: — 45. Վաճառական մը 72 հատ աթոռ ունի, 6 տուզինա ծախեց, քանի՞ աթոռ մնաց իրեն:

7. ԴԱՍ.—ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

7. Բաժանումի մնացորդը. — Առաջին օրինակ. — Ինչիս 22 զրշ. կայ, շուկայ կ'երթամ չաքար գնելու. մարդը կըսէ որ օխան 4 զրշ-ի կուտամ. բտել է պիտի գնենք այնքան օխա որչափ 4 զրշ. կայ 22 զրշ-ին մէջ: Արդ 22—4=18: 18—4=14: 14—4=10: 10—4=6: 6—4=2: Ինչպէս կը տեսնէք, 4ը 5 անգամ հանեցինք 22էն, մնաց 2, եւ 4ը 2էն չ'ելլեր, օրովհետեւ անկէ աւելի մեծ է: Աւտարիկ աս 2ը բաժանուելին մնացորդն է:

7. Հասկցուցէք թէ ի՞նչ է բաժանման մնացորդը:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 46. Տան մը պատուհանները գոցելու համար 56 կտոր քառակուսի ապակի պետք է, եթէ ամէն մէկ պատուհանին համար 8 կտոր ապակի երթայ, կրնա՞ք ըսել թէ տունը քանի՞ պատուհան ունի: — 47. 6 հատ պղտիկ աղջիկներ իրենց մէջ բաժնեցին 50 հատ ընկզղ, ամէն մէկուն քանի՞ հատ ինչկա և ի՞նչ տւեցաւ: — 48. Եթէ 3 հոգի իրենց մէջ բաժնեն 42 զրշ. և 5 հոգի ալ իրենց մէջ բաժնեն 65 զրշ, տուա՞ջին ներու բաժինը աւելի շատ կ'ըլլայ, թէ վերջիններունը: — 49. Գանի՞ պատառաքաղ կայ 4 տուփի մէջ, եթէ ամէն մէկ տուփը 2ական երկոտանեակ կը պարունակէ:

8. ԴԱՍ.—ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

Յ. Բաժանումին մնացորդը. — Երկրորդ օրինակ. — Եթէ 22 զրշի տեղ 22 հատ գնտակ ունենանք եւ բաժնենք 5 տղաքներուն, ամէն մէկուն կ'իյնայ 4 գնտակ եւ 2 գնտակ ալ կ'աւելնայ: Այս 2ը մնացորդ է: Ուրեմն երբ բաժանարարը բաժանելիէն կը հանենք սաչափ անգամ ու յետոյ կը մնայ այնպիսի թիւ մը որ բաժանարարէն աւելի փոքր է, այդ թիւը կը կոչուի մնացորդ:

8. Ուրի՛ք օրինակ մ'ալ տուէ: Ի՞նչ քսել է բաժանման մնացորդ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 50. Պատիկ տղայ մը գերբ մը առաւ կարգալու, քանի՞ օրէն պիտի լմնցնէ այս գերբը, եթէ օրը 5 երես կարգայ եւ գերբն ալ 75 երես ունենայ: — 51. Բանւորուհի մը երեք կտոր ամաթէլա բանեցաւ. առաջին կտորը 35 մէթր, երկրորդը 18, երրորդը 21 մէթր երկար, և ծախեց մէկ մէթրը 3 զրշի, քանի՞ զրշ առաւ ընդամենը:

9. ԴԱՍ.—ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

Յ. Բաժանումին մնացորդը միշտ աւելի փոքր է բաժանարարէն, — Այո՛, եթէ բաժանման մէջ մնացորդը աւելի մեծ ըլլայ բաժանարարէն, այն ատեն կրնանք անգամ մըն ալ բաժնել. օրինակ եթէ 5ը 26ի մէջ բաժնենք 5 անգամ, կը մնայ 6. յայտնի է որ 6ը 5էն մեծ է եւ 5ը անգամ մըն ալ կը բաժնուի անոր մէջ, ուրեմն 6ը մնացորդ չէ. հոս մնացորդը 1 է:

10. Ճիշտ բաժանում. — Երբ բաժանումի մէջ մնացորդ չմնայ, կ'ըսուի թէ բաժանումը ճիշտ է, կամ ճիշտ բաժնուեցաւ:

9. Բաժանման մնացորդը բաժանարարէն մեծ է թէ պզտիկ: — 10. Բաժանման զործողութիւնը ե՞րբ ճիշտ է:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 52. Ճամբորդ մը միտքը դրած է 84 հազարամէթր ճամբայ երթալ, քանի՞ ժամէն կրնայ երթալ եթէ ժամը 8 հազարամէթր քայլէ: — 53. Պարտեզի մը տէրը կողով մը խնձոր բաժնեց շատ մը տղաքներու, կողովին մէջ 104 խնձոր կար եւ ամէն մէկ տղային 13 խնձոր բաժին ինկաւ. տղաքները քանի՞ էին: — 54. Գիւղացի մը 4 ժամուան մէջ 28 հազարամէթր տեղ քաղեց, մէկ ժամը սրչափ հազարամէթր ճամբայ կըտրեց: — 55. Մարդ մը օրը 63 զրշ կը վճարէ քանի մը բանւորներու, ամէն մէկուն օրակամը 7 զրշ ըլլալով, բանւորները քանի՞ հոգի են: — 56. Ժամացոյց մը օրը 6 վայրկեան առաջ կ'երթայ, քանի՞ օրէն մէկ ժամ առաջ գացած կ'ըլլայ:

10. ԴԱՍ.—ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

11. Բաժանման նշանը. — Բաժանումը սովորաբար սա (:) նշանովը կը սրբուի՝ որուն կ'ըսուի բաժանելու եւ կը դրուի բաժանելիին ու բաժանարարին մէջտեղը: Այսպէս 24: 8. կը կարդացուի 24 բաժանեայ 8:

11. Ո՞րն է բաժանման նշանը:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 57. Եթէ մէկ երկուսանեակ շապիկը 60 զրշ արժէ, մէկ շապիկը քանի՞ կ'արժէ: — 58. 144 զրշով քանի՞ արշն չուխ կրնանք գնել, եթէ մէկ արշնը 24 զրշ արժէ: — 59. Գպրոցի մը մէջ շաբաթը 16 դրշ կը տրուի աշակերտներուն, մէկ սուփ գրիչը որ 112 հատ կը պարունակէ, քանի՞ շաբաթէն կը լմնայ: — 60. Մառուդի մը երկու կողմը 64 ծառ կայ, կեսը սաղին կէտը անդին, քանի՞ ծառ կայ ամէն մէկ կողմը: — 61. Վարպետ մը օրական 18 զրշով գործ մը լմնաց եւ առաւ 168 զրշ քանի՞ օրէն աւարտեց սոյն գործը: — 62. Երկու երկուսանեակ (տուղինա) ընկոյղ ունիմ և կ'ուզեմ ընկերներու հետ բաժնել, քանի՞ հատ կ'իյնայ ամէն մէկուն եթէ 3 հոգի ըլլանք: Քանի՞ հատ կ'իյնայ եթէ 4, 6, 12 հոգի ըլլանք:

11. ԴԱՍ. — ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

12. Ի՞նչպէս կրնանք ընել բաժանումը. — Իրաւ է որ թիւ մը ուրիշ թիւի մը մէջ բաժնելու համար կրնանք բաժանարարը իրարու ետեւէ բաժանելիէն հանել, մինչեւ որ ճիշտ բաժնուի, կամ մնացորդ տայ: Բայց ասի շատ երկար է եւ ամենեւին այս տեսակ բաժանում չենք ընել: Սովորական բաժանումը կ'ընենք հաշուի ասնելով բաժանարարին եւ քանորդին թիւերը:

12. Ի՞նչպէս կը կատարուի բաժանումը:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 63. Ժամացոյց մը որը 5 վայրկեան առաջ կ'երթայ, քանի՞ օրէն 45 վայրկեան առաջ գացած կ'ըլլայ: — 64. Սուրհանդակ մը 6 ժամէն 54 հազարամէթր տեղ գնաց, ժամը քանի՞ հազարամէթր տեղ գնաց:

12. ԴԱՍ. — ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

13. Ի՞նչպէս կրնանք գիտնալ թէ քանորդը մէկ կամ մէկէ աւելի բուանդան կ'ունենայ. — Օրինակ. 164ին մէջ կ'ուզենք բաժնել 38: Այս 38 բաժանարարին ո՞չ կողմը գրէք զերօ մը՝ կ'ըլլայ 380, որ 168էն մեծ է եւ անոր մէջ չի բաժնուիր, իսկ 38ը կը բաժնուէր: Ուրեմն գիտնալու համար թէ քանորդը քանի՞ թուանշան պիտի ունենայ, բաժանարարին ո՞չ կողմը կ'ու հիշենք զերօ մը. բաժանարարը այն ատեն 10 անգամ կը մեծնայ. յետոյ կը գրանք թէ 10 անգամ մեծցած սաժանարարը կրնա՞յ բաժնուիլ բաժանելիին մէջ. եթէ չի բաժնուիր, ըսել է թէ քանորդը մէկ թուանշան պիտի ըլլայ, իսկ եթէ կը բաժնուի, ըսել է թէ քանորդը մէկէն աւելի եւ գոնէ երկու թուանշան կ'ըլլայ:

13. Ի՞նչպէս կրնանք գիտնալ թէ քանորդը մէկ կամ մէկէ աւելի բուանդան պիտի ունենայ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 65. 12 հատ շապիկ շինելու համար 48 արշըն կտաւ գործածեցինք, մէկ շապիկը քանի՞ արշըն է:

13 ԴԱՍ. — ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

14. Բաժանարարն ալ քանորդն ալ մէկ մէկ բուանդան ունին. — Առաջին օրինակ. — Բաժանարարն ալ, քանորդն ալ մէկ մէկ թուանշան ունենալու համար, պէտք է որ բաժանելին 100էն պզտիկ ըլլայ: Այսպէս, 28ը՝ որ 100էն փոքր է՝ բաժանելի ըլլայ, 7ը բաժանարար, գիտենք որ 4 անգամ 7ը՝ կ'ընէ 28. ուրմն քանորդն է 4, որ մէկ թիւ է: Այս տեսակ բաժանումներու մէջ քանորդը անմիջապէս կը գտնենք բազմապատկուիչի ան աղիւսակին մէջ:

14. Բաժանելի 28ը 7ով:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 66. Բաժնեցէք 35ը 7ով: 48ը 6ով: 54ը 9ով: 16ը 4ով: 81ը 9ով: 72ը 8ով: 42ը 7ով: 56ը 8ով: — 67. Բարեկենդանի արձակուրդին, Յակօրը միտք ունի 40 խոզեր լուծել, որը 5 խոզեր լուծելով քանի՞ օրէն կ'աւարտէ: — 68. Նարկիկը ընէ որ այս տարուան արձակուրդը 42 օր պիտի ըլլայ, չիմա՞ Նարկիկը կ'ուզէ համրել թէ քանի՞ շաբաթ կ'ընէ: — 69. Եղբայրս 72 գրչածայր ունեմ, ասոր քառորդը ինծի տուաւ, ըսել է՝ եւ քանի՞ գրչածայր ունեմ չիմա: — 70. 8 մէթր կերպաս գնեցի եւ 48 գրչ. տուի, մէկ մէթրը քանի՞ եկաւ: — 71. Մարդ մը ձիով 98 հազարամէթր տեղ գնաց 7 ժամուան մէջ, մէկ ժամէն քանի՞ հազարամէթր ճամբայ կարեց: — 72. Վաճառական մը 9 հոմանոց ծախեց եւ 36 քառորդ մէճխիէ աւաւ, հասոր քանի՞ քառորդի տուաւ:

14. ԴԱՍ.—ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

15. Բաժանարարն ու Բանորդը մէկ մէկ բուանդան են. —Երկրորդ օրինակ. — Կ'ուղենք 53ը 9ով բաժնել: Գիտենք որ 5 անգամ 9 կ'ընէ 45, իսկ 6 անգամ 9, կ'ընէ 54. մեր բաժանելին է 53, որ 45էն մեծ է, բայց 54էն փոքր է: Ըսել է թէ 9ը 53ի մէջ 5 անգամ կայ եւ մնացորդ կուտայ այնքան որքան 45ը պակաս է 53էն, այսինքն 8ը. հա ալ քանորդը գտանք բազմապատկութեան աղբւսակին միջոցաւ:

15. Բաժնեցէք 53ը 9ով:

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 73. Բաժնեցէք 37ը 7ով: 51ը 6ով: 58ը 9ով: 19ը 4ով: 87ը 9ով: 78ը 8ով: 45ը 7ով: 60ը 8ով: 74. Երկու քաղաքներ իրարմէ 63 հազարամէթր հեռու են, քանի ժամէն կարելի է մէկ քաղաքէն միւսը երթալ, եթէ մարդ ժամը 7 հազարամէթր կարէ: — 75. Գործաւոր մը շաբաթ օր առաւ 64 զրշ: շաբաթական, օրը քանի զրշ կը վատկէր: — 76. 4 տղայ իրենց մէջ բաժնեցին 14 խնձոր, ամէն մէկին քանի՞ հատ ինկաւ:

15. ԴԱՍ.—ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

16. Երէ բաժանարարն մէկէ աւելի բուանդան ունենայ. քանորդը կրնայ մէկ բուանդան ունենալ: — Կ'ուղենք 2781ը բաժնել 752ով: Կը գրենք բաժանելին եւ անոր աջ կողմը վերէն վար դիծ մը կ'իջեցնենք, յետոյ բաժանելին դիմացը՝ գծին միւս կողմը՝ կը գրենք բաժանարարը եւ տակէն դիծ մը, թաժանելի 2781 | 752 բաժանարար այս գծին տակ ալ 2256 | 3 ֆակտոր պէտք է գրենք քա- մնացորդ 525

ժանելիին երկու թիւը 27, որուն մէջ 7ը կը բաժնուի եւ 3 անգամ կայ: Այս 3ը քանորդն է, կը գրենք զայն եւ ուր 3ով կը բազմապատկենք 752ը եւ արտագրեալը կը գրենք բաժանելին տակ, յետոյ կը հանենք. 525ը մնացորդն է:

16.—Ի՞նչպէս 2781ը 752ով կը բաժնուի:

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 77—78. Բաժնեցէք 47: 3: 68: 5: 87: 6: 92: 5: 137ը 14ով: 218ը 27ով: — 457ը 59ով: 2735ը 648ով: 7928ը 837ով: 9638ը 1237ով: 647ը 198ով: 4567ը 992ով: 57918ը 6384ով: 79654ը 27987ով: — 79. Կար կարող կին մը սովոր 15 քառորդ մէճիտիէ կը խնայէ կարի մեքենայ մը գնելու համար. մեքենան կ'արժէ 80 հատ քառորդ մէճիտիէ, կինը քանի՞ ամիսէն պետի կրնայ մեքենան գնել: — 80. Երկու պղտիկ տղաքներ 48 հատ կեռաս բաժնեցին իրենց մէջ, ամէն մէկուն քանի՞ հատ ինկաւ: — 81. Մէկ մէճիտիտով քանի՞ զոյգ գուլպայ կրնաք գնել, եթէ մէկ զոյգը 3 զրշ: ըլլայ ե քանի՞ զրշ ալ կ'աւելնայ: — 82. Պարտեզպան մը 63 տուն տնկեց 7 կարգի վրայ, ամէն մէկ կարգին վրայ քանի՞ տուն տնկեց: — 83. Մարդ մը 6 հատ գառնուկ գնեց 72 զրշի, հասը քանի՞ գնեց: — 84. Մէճիտիէն վրայ եթէ 10 փարայ գնէք, քանի՞ քառորդ մէճիտիէ կուտան ձեզի: — 85. Անգլիական ոսկի մը կ'արժէ 120 զրշ. ուրեմն մէկ Անգլիականտով քանի՞ մէճիտիէ կրնաք առնել: — 86. 8 մէթր կերպար 48 զրշ կ'արժէ, մէկ մէթրը քանի՞ կ'արժէ: — 87. Երկու տղաքներ մէկ երկոստանեակ գըլածայր իրենց մէջ բաժնեցին, ամէն մէկուն քանի՞ հատ ինկաւ: — 88. 5 ռես կտաւատը 65 զրշ կ'արժէ, մէկ ռես քանի՞ կ'արժէ:

16. ԴԱՍ.—ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

17. Քանորդին առաջին բուանդանը կրնայ մեծ ըլլալ: — Այո՛, կրնայ ըլլալ ո՛ր քանորդի առաջին թուանշանը մեծ ըլլայ, այն ատեն գործողութիւնը սխալ չընելու համար անկէ մէկ պակսեցնելու է: Օրինակ 2181ը կ'ուղենք

սխալ ֆանորդով

2181 752

2256 3

ուղիղ ֆանորդով

2181 752

1504 2

677 մնացորդ

752ով բաժնել: Նախ կը տեսնենք որ բաժանարարին 7ը բաժանելիի 21ին մէջ 3 անգամ կայ, ուստի 3ը քանորդ կը գրենք եւ կը բազմապատկենք բաժանարարը որ կուտայ 2256, բայց այս թեւը բաժանելիէն մեծ է: Այն ատեն փոխանակ 3ի 2 կը գրենք քանորդը ու կը տեսնենք որ գործողութիւնը ճիշտ կ'ելլէ:

17. — Ի՞նչ ընելու է՝ երբ ֆանորդին առային թուանուանը մեծ է:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 89. Մարդ մը քաղաքը բերաւ ծախեց 18 զոյգ վառեակ 108 զըշի, մէկ զոյգը քանի՞նք է մէկ հատը քանի՞նք ծախեց: — 90. Կողով մը խնձորը կ'արժէ 15 զըշ: քանի՞նք կ'արժէ 12 կողովը: — 91. 8 կողով տանձը կ'արժէ 64 զըշ: մէկ կողովը քանի՞նք կ'արժէ: — 92. Նոգեկառք մը ժամը 45 հազարաւ մէթր ճամբայ կը կորէ, Ա. քաղաքէն Բ. քաղաքը քանի՞ ժամէն կը հասնի եթէ այս երկու քաղաքները 315 հազարամէթր իրարմէ հեռու ըլլան: — 93. Մսագործ մը 42 մէճիտիէ տուաւ գնեց շատ մը ոչխարներ՝ հատը 6 մէճիտիէի, քանի՞ ոչխար գնեց: — 94. Գործաւոր մը 35 օրուան համար 210 զըշ ստացաւ, որը քանի՞նք զըշ էր իր վարձը: — 95. Ընտանիք մը 332 զըշ ծախք ըրաւ 2) օրուան մէջ մինակ հացի ու միսի համար, որը ի՞նչ ծախք ըրաւ: — 96. Կոշկակար մը 36 զոյգ պզտիկ կոշիկ շինեց և 324 զըշ ծախք ըրաւ, մէկ զոյգը քանի՞նք զըշի եկաւ: — 97. Կոշկակարը սոյդ կոշիկները ծախեց հատը 12 զըշ: քանի՞նք զըշ վաստիեցաւ: — 98. 12 զոյգ գուլպայ գնեց 60 զըշի, մէկ զոյգը քանի՞նք եկաւ: — 99. Գպրոցի մը մէջ 54 աշակերտ կայ և 9 դրսեղան, ամէն մէկ սեղանին առջև քանի՞նք հոգի կը նստին: — 100. Տղայ մը որը 15 երես կը կարգայ զըբի մը մէջէն որ 75 երես ունի, քանի՞նք օրէն կ'աւարտէ գերբը: — 101. Գեղացի մը 8 սագ ծախեց 72 զըշ: քանի՞նք քանի՞նք եկաւ: — 102. Մարդ մը 175 զըշ պարտք ունի, կ'ուզէ շարաթը 25 զըշ վճարելով պարտքը մնցնել, քանի՞նք օրէն կ'աւարտի այս պարտքը: 103. Գործաւոր մը 105 զըշ առաւ 15 օրէն, ի՞նչ

էր իր օրականը: — 104. Ընտանիք մը 2700 զըշ ծախք կ'ընէ մէկ տարուան մէջ, ի՞նչ կը ծախսէ ամբողջ: — 105. 75 մէթր կերպար 975 զըշի ծախուեցաւ, քանի՞նք եկաւ մէթրը:

17. ԴԱՍ. — ԲԱԺԱՆՈՒՄ (Շար.)

18. Բաժանարարն ու քանորդը կրնան մեկի աւելի թուանշաններ ունենալ. — Ինչպէս որ բազմապատկուածեան մէջ մասնական արտադրեալներ կային, նոյնպէս բաժանումի մէջ մասնական բաժանելիներ կան: Օրինակ, եթէ 4198ը բաժնենք 74ով, նախ 7ը կը բաժնենք 41ին մէջ, 5 ան- Ա. Մասնական բաժանելի

419.8 | 74 բաժանարար
370 | 56 ֆանորդ

Բ. Մասնական բաժանելի 498
444
Մնացորդ 54

գամ կայ. 5ով կը բազմապատկենք 74ը եւ 370ը կը գրենք 419ի տակ. աւաստիկ այս 419ը կը կոչուի Ա. մասնական բաժանելի: Կը հանենք, կը մնայ 49, որուն առջև կ'առնենք վերի 8ը դոր կէտով մը բաժնած էինք Ա. մասնական բաժանելիէն, եւ կ'առնենանք Բ. մասնական բաժանելին 498. Այն ատեն 7ը կը բաժնենք 49ի մէջ. թէեւ 7ը անգամ կայ, բայց 7 անգամ 74ը աւելի մեծ է 498էն՝ ուրեմն 6 անգամ կ'ըսենք: Այսպէս կ'առնենանք 56 քանորդ եւ 54 մնացորդ:

18. Ի՞նչպէս 4198ը 74ով կը բաժնուի: Հեզգիտէ աւելուող բաժանելիներ ի՞նչ կ'ըստինք:

106. Բաժնեցէք 573ը 48ով: 78ը 56ով: 456ը 33ով: 5978ը 72ով: 54978ը 67ով: 45678ը 754ով: 12345ը 17ով: 794673ը 632ով: 56874ը 78ով: 798654ը 638ով: — 107. Աղարակապան մը 45 ոչ-

խար ծտիւեց 1575 զըշի, մէկ ոչխարը քանի՞ եկաւ: — **108.** 999 օխա խահուէն քանի՞ պարկերու մէջ կրնանք լեցնել, եթէ ամէն մէկ պարկը 37 օխա պարունակէ: — **109.** Մարդ մը ամբողջ տուն մը շինելու համար գործածեց 12750 քար, այնպէս որ մէկ քարը 5 զըշի նստեցաւ եր վրայ, տունը քանի՞ շինուեցաւ: — **110.** Հացագործ մը 18 պարկ այլեր գնեց 990 զըշի, մէկ պարկը քանի՞ զըշ: արժեց:

19. ԴԱՍ.—ԱՄՓՈՓՈՒՄ Զ. ԱՄՍՈՒԱՆ (1—12)

Բաժանումին սահմանը.—Թիւ մը ուրիշ թիւով մը բաժանել, կը նշանակէ վնասել թէ մէկը միւսին մէջ քանի՞ անգամ կայ:

Այն թիւը որ պէտք է բաժնուի, կը կոչուի բաժանելի. այն թիւը որ կը ցուցնէ թէ քանի՞ հաւասար մասերու բաժնուելու է, կը կոչուի բաժանարար. բաժանումէն առաջ եկածը կ'ըսուի քանի՞, որ կը ցուցնէ բաժանելին ամէն մէկ մասը:

Երբ բաժանարարը քանի մը անգամ հանենք բաժանելիէն եւ մնայ այնպիսի թիւ մը որ բաժանարարէն փոքր է, այդ թիւը կը կոչուի մնացորդ:

Քանորդը միշտ մէկ թիւ կ'ունենայ երբ բաժանարարը բաժանելիին մէջ 9 անգամէն աւելի չկայ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — **111.** Պէտք է 3500 զըշ բաժնել աղքատ ընտանիքներու, ամէն մէկին 25ական զըշ տալով, քանի՞ ընտանիքի մէջ բաժնելու է այդ գումարը: — **112.** Կոշկակար մը 6 զըշ տղայի կոշիկ պատրաստեց 72 զըշ ծախք ընելով և ծախեց 96 զըշի, ամէն մէկ զըշը քանի՞ զըշի վնասեցաւ իրեն և քանի՞ զըշի ծախեց յետոյ և ի՞նչ շահեցաւ ամէն մէկուն վրայ:

20. ԴԱՍ.—ԱՄՓՈՓՈՒՄ Զ. ԱՄՍՈՒԱՆ (13—18)

Բաժանումին այլեւայլ պարագաները.— Եթէ բաժանարարն ու քանորդը մէկ մէկ թուանշան ունենան, այս քանորդը կրնանք գտնել բազմապատկութեան աղիւսակին միջոցաւ:

Երբ բաժանարարը մէկէ աւելի թուանշան ունի, այն ատեն բաժանելիին ձախ կողմէն կը դառնայ մէկ կամ երկու թուանշան եւ բաժանարարի առաջին թուանշանը անոր մէջ կը բաժնենք. ելած քանորդը կա՛մ ճիշտ պիտի ըլլայ, կա՛մ աւելի մեծ: Երբ աւելի մեծ ըլլայ քանորդին այդ առաջին թիւը, այն ատեն 1 կը պսակեցնենք անկէ:

Երբ բաժանելին ու բաժանարարը շատ մը թուանշաններ ունենան, այն ատեն բաժանելիին ձախ կողմէն կէտով մը կը դառնանք այնքան թուանշան, որքան պէտք է՝ բաժանարարը անոր մէջ բաժնելու համար: Այս առաջին մասը կ'ըսուի Ա. մասնակալ բաժանելի:

Բաժանարարը Ա. մասնական բաժանելիին մէջ կը փնտոնենք եւ կը գտնենք թիւ մը որ քանորդի առաջին թուանշանը կ'ըլլայ, ասով կը բազմապատկենք բաժանարարը եւ ելած արտադրեալը Ա. մասնական բաժանելիին տակ կը գրենք, անկէ կը հանենք եւ կ'ունենանք Ա. մնացորդ մը: Այս մնացորդին քով կ'իջեցնենք բաժանելի այն թիւը որ Ա. մասնական բաժանելին յետոյ կուգայ, այն ատեն կ'ունենանք Բ. մասնական բաժանելի մը եւ առաջինին պէս կը շարունակենք գործողութիւնը, կը գտնենք քանորդին երկրորդ թուանշանը եւ այսպէս շարունակ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — **113.** Որմնագիր վարպետ մը իր ձեռքին տակ կը բանեցնէ 45 բանոր եւ մէկ շարթուան համար ստնոց կը վճարէ 1620 զըշ: Ի՞նչ է ամէն մէկ բանորին օրողէքը: — **114.** Եթէ 13 ոչխարին համար 673 զըշ վճարուի, մէկ ոչխարը քանի՞ զըշի կուգայ:

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. ԴԱՍ. — ՕԴԸ ՎԱՌԵԼԻՔՆԵՐԸ ԿՍՅՐԻ

1. Վառելիքներ. — Աւաթիկ սա փայտի կտորները, սա ածուխը, ասոնք վառելիքներ են: Վառելիք կ'ըսուի այն բաներուն որ կ'այրին:

2. Մարմին մը այրելու համար օդ պետք է. — Վառա-
բանը վառած ժամանակ, անոր պզտիկ դռնակին առջեւ

Պատ. 42

Վառարան

քաշէ, օդը ներս կը մտնէ եւ փայտի կտորները ամէն կողմէ կը շրջապատէ, կ'այրէ զանոնք եւ խողովակնե-
րէն դուրս կ'ելլէ ծուխի պէս:

1. Ի՞նչ է վառելիքը: — 2. Վառարանի մը մէջ ո՞ր բան մը կ'այրի, օդի հոսանք կա՞յ: Այդ օդի հոսանքը կա՞նու՞մք է:

2. ԴԱՍ. — ՕԴԻՆ ՄԷՋ ԱՅՐՈՂ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ

3. Մա, մին մը այրելի յետոյ ի՞նչ կը մնայ. — Երբ փայտի մը կտոր ամբողջովին այրի, մինակ մոխիր կը մնայ: Մոխիրը չ'այրիր, որչափ կ'ուզես տաքցուր զայն: Մոխիրը փայտին մէջ պզտիկ մասն է, իսկ փայտին միւս մասը մոռլս եղաւ եւ օդին մէջ բարձրացաւ: Մոխր օդի հոսանքին հետ դուրս կ'ելլէ, բայց խողովակին վրայ մուր կը թողու: Այս մուրը մոխիրին պէս չէ, կրակի վրայ կ'այրի ան:

4. Վառելիքը տաքութիւն եւ լոյս առաւ կը բերէ. —

1. Երբ փայտը կ'այրի վառարանին մէջ, մօտեցուցէք ձեռքերնիդ, ի՞նչ կը զգաք: Տաքութիւն կը զգաք, այն-
պէս չէ: Ուրեմն փայտը այրած ժամանակ կը արձակէ:

Եթէ սենեակը մութ է, վառուող փայտը թեթեւ լոյս մ'ալ կը տարածէ սենեակին մէջ եւ կը շուսաւորէ զայն: Ուրեմն վառելիք մը թէ՛ կը տաքցնէ, թէ՛ կը լուսաւորէ: Բայց վառելիքներ կան որ արձակելու համար աղէկ են, կան որ ալ շուսաւորելու աղէկ են:

2. Տաքցնելու համար ամէնէն շատ գործածուած վառելիքներն են փայտն ու ածուխը:

Լուսաւորելու համար շատ գործածուող վառելիք-
ներն են մօմը, ձէթը, քարիւղը որոնք լաճպաներու մէջ
կը վառուին:

Վերջապէս շուսաւորութեան կազը կայ, զոր հանքա-
ծուխէն կը հանեն՝ հանքածուխը գոց ամաններու մէջ
այրելով: Այս կազը թէ՛ կը լուսաւորէ թէ՛ կը տաքցնէ:

3. Մարմին մը այրելի էսբ ի՞նչ կը մնայ: Վառարանի խողովա-
կէն դուրս ելածը ի՞նչ է: Իսկ խողովակին վրայ մնացածը: Իջան-
ներու մէջ հողեհը ի՞նչպէս կը պատահի: — 4. Վառելիքներուն եր-
կու պատճառները որո՞նք են: 2. Տաքցնելու եւ լուսաւորելու ծառայող
վառելիքներ ըսէք: Ի՞նչ է լուսաւորութեան կազը:

3. ԴԱՍ. — ԶՈՒՐԸ

5. Գոյն. — Զուրը բափանցիկ է. — Դիտենք սա գաւաթին մէջի ջուրը. անգոյն է եւ բոլորովին թափանցիկ: Բայց եթէ լճակի մը կամ ծովու մը ջուրերը դիտենք, կը տեսնենք որ կապոյտ գոյն ունին կամ երկնագոյն են: Բայց գիտնալու է որ ջուրը թափանցիկ կ'երեւի գաւաթի մը կամ շիշի մը մէջ երբ անոր թանձրութիւնը քիչ է, իսկ երբ գետնին կամ ծովին մէջ ջուրը շատ խորունկ է, բան մ'ալ չ'երեւիր անոր յատակը: Ուրեմն մեծ քանակութեամբ մաքուր ջուրը կապոյտ է եւ շատ թափանցիկ չէ:

6. Ծովու ջուրն աղի է, անձրեւի ջուրը՝ ո՛չ. — 1. Սովորաբար մենք աղբիւրներու եւ գետերու ջուրը կը խմենք: Այս ջուրը մասնաւոր համ ու հոտ չունի, այսպէս է անձրեւի ջուրն ալ: Այս ջուրին կ'ըսուի ակունջ ջուր կամ խմեցող ջուր: Իսկ եթէ կաթիլ մը ծովու ջուր անենք բերաննիս, լեղի համ կուտայ:

2. Եթէ քիչ մը ծովու ջուր դնենք պնակի մը մէջ, քիչ ատենէն անձրեւի ջուրի պէս կը ցնդի: Բայց անձրեւի ջուրը երբ շոգիանայ, ցնդի, բան մը չի մնար պնակին յատակը, իսկ ծովու ջուրը ցնդելէ յետոյ, պնակին տակ փայլուն կտորներ կը մնան: Այս փայլուն կտորներէն հատ մը բերաննիդ դրէ՛ք, աղի համ կ'առնէք. այն՝ անոնք աղ են: Ուրեմն ծովու ջուրին մէջ աղ կայ, ծովու ջուրը աղի ջուր է:

5. Մառու ջուրը ի՞նչ գոյն ունի երբ ցաւ հանկուրեամբ կը գտնուի սեղ մը: Խորունկ ջուրը բափանցիկ է: — 6. 1. Անուշ եւ աղի ջուրերուն մէջ ի՞նչ տարբերութիւն կայ: 2. Երբ պնակի մը մէջ ծովի ջուրը շոգիանայ, ի՞նչ կը մնայ պնակին մէջ:

4. ԴԱՍ. — ԱՇՈՒԽԸ

7. Հանքածուխը. — Մինակ փայտ ու փայտի ածուխ չէ որ կը վառեն տաքոյնելու համար: Ծոտ տեղեր՝ հանքածուխ կը գործածեն: Հանքածուխը քարի կը նմանի, հողին տակէն, շատ խորունկէն կը հանեն գայն: Այն տեղերը ուսկից կը հանեն այս հանքածուխը, կ'ըսուին հանքածուխի հանք: Այս հանքերու մէջ շատ դժուար է աշխատութիւնը եւ շատ վտանգաւոր (Պատկ. 43):

Պատկ. 43

Հանքածուխի հանք մը

Այս հանքերու մէջ շատ դժուար է աշխատութիւնը եւ շատ վտանգաւոր (Պատկ. 43):

8. Փայտածուխը. — Բայց տուներու մէջ սովորաբար փայտածուխ կը գործածուի: Այս ածուխը անտառներու մէջ կը պատրաստեն ծառերու փայտէն: Ասոր համար ծառի հաստ ճիւղերը հրկար հրկար կը կտրեն եւ գաւառներ կ'ոնի ձեւով իրարու վրայ կը շարեն, յետոյ հողով կը ծածկեն եւ մէջը կրակ դնելով կը սկսին այրել: Փայտերը հողին տակ կէս մը կ'այրին, կը սեւնան, ածուխ կը գառնան:

7. Ի՞նչ է հանքածուխը: Ուսկի՞ց կը հանեն գայն: — 8. Ի՞նչ է փայտածուխը:

5. ԴԱՍ.—ԵՐԿԱԹ.—ԹԱՓԾՈՒ ԵՐԿԱԹ.—ՊՈՂՊՍՏ

9. Երկաթն ի՞նչ բանի կը ծառայէ. — Գամերը, արօրին խօփը, մուրճերը, կացինները եւ ուրիշ շատ մը առարկաներ երկաթէ չինուած են, անոր համար որ երկաթը շատ դիմացկուն է եւ շուտով չի մաշիր: Կը տեսնէք կառքերու անիւները, որ մինչեւ վերջը քարերուն կը քսուին. եթէ երկաթով չըջապատուած չըլլային, շուտով կը մաշէին, կ'ոչնչանային: Զիւրու ոտքերն ալ, որ պէս զի չ'աշին, պայտագործը երկաթէ պայտեր կը դաւէ անոնց տակ:

10. Թափծու երկաթն ի՞նչ բանի կը ծառայէ: — Զուլածոյ երկաթն ալ անտակ մը երկաթ է որուն մէջ ամուրի խտնած են եւ որ աւելի դիւրաւ կը հալի, քան սովորական երկաթը. Այս երկաթը աւելի դիւրաւ կը կտորի: Շատ մը կարեւոր առարկաներ կան որ թափծու երկաթէն չինուած են, ինչպէս երկաթէ սաներ, արդուկներ (խրիւ) եւ շնո՞ւ համար այս առարկաները սովորական երկաթէ չինուած չեն: Որովհետեւ թափծու երկաթը աւելի ամուրի է:

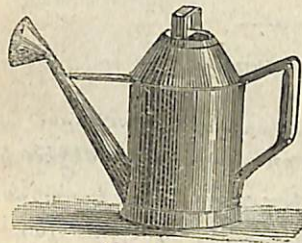
11. Պողպատն ի՞նչ բանի կը գործածուի: — Ի՞նչ բանէ չինուած է դանակի բերանը, Հասարակ երկաթէ չինուած չէ ան, որովհետեւ հասարակ երկաթը շուտով կը մաշի, պողպատն չինուած է ան:

Այն բոլոր գործիքները որ պէտք է շատ դիմանան, չինուած են պողպատէ, ինչպէս մկրտա, դանակ, ասեղ, սղոց, եւ շն:

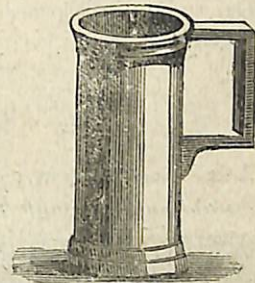
9. Երկաթէ աւարկաներ ըստ: — Ինչո՞ւ ասոնք երկաթէ կը շինուին: 10.—Ի՞նչ է բախճու երկաթ ըստ: Ի՞նչ բանի կը ծառայէ: 11.—Գամակի մը շեղք ինչէ՞ կը շինուի: Պողպատէ աւարկաներ ըստ: Ինչո՞ւ պողպատէ կը շինուին ասոնք:

6. ԴԱՍ. — ԶԻՆԿՈՑ, ԿԼԱՅԵԿ, ԿԱՊԱՐ, ՊՂԻՆՁ

12. Զինկոյ, կլայեկ, կապար. — Զինկոն աւելի կակուղ երկաթէն: Զուրը կ'աւրէ, կը ժանգոտե երկաթը, բայց զինկոյն մնաւ մը չի տար: Զինկոյով կը չինեն ցնդողներ (Պատկ. 45), գոլեր, ճրմուղներ, եւ այլն: Կլայեկը զինկոյի կը նմանի, անոր պէս կակուղ է: Կապարով կը չինեն զգալներ, պատառքաղներ, հեղուկաշափեր (Պատկ. 46) եւ այլն:

Պատկ. 45
Զի գնցող

Պատկ. 46
Կլայեկ նեղուկաչափ

Կապարը կը նմանի զինկոյին ու կլայեկին, բայց աւելի ծանր է այդ մետաղներէն: Կապարով կը չինեն ջուրի խողովակներ, գնտակներ, եւ այլն:

31. Պղինձ, արոյր, անագապղինձ. — Պղինձը (պագրը) կարմիր մետաղ մըն է, որ հինալով եւ թրջուելով թոյն մը առաջ կը բերէ: Պղինձէ կը չինեն կերակուր եփելու սաներ եւ պղինձէ պնակներ, որոնց ներքի երեսը կլայեկով կը ծածկեն:

Արոյրը (փիրիւն) որուն զեղին պղինձ ալ կ'ըսեն, սովորական պղինձէն աւելի դիւրաւ կը ձեւուի եւ կը չինուի Արոյր կը չինուի եթէ պղինձը եւ զինկոն իրա-

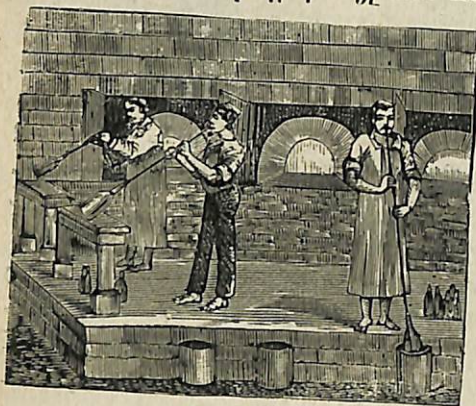
բու խառնելով մէկտեղ հարեցնենք: Արդոյք էլ պատ-
րաստեն մոմակալներ, դռներու կոճակներ, կշիռներ
նժարներ:

Անագ-սպղինձը (քուռ) շատ հնչուն ձայն ունի, դի-
րաւ կը հալի: Պղինձն ու կապտերը մէկտեղ հարեցնելով
կը պատրաստուի անագ-սպղինձ որով կը շինեն դան-
դակներ, թնթանօթներ:

12. Ի՞նչ է զինկոյ լսուած մետաղբ: Իսկ կլայկը: Եւսպա-
Չինկով, կլայեկով, կապաւով շինուած ճիւղեր ըսէք: — 13. Ի՞նչ
պղինձը, առոյթը, անագ-սպղինձը: Աս մետաղբերով շինուած առա-
վանքեր ըսէք:

7. ԳԱՍ. — ԱՊԱԿԻ

14. Ապակին ի՞նչ բանի կը ծառայէ: — Տուներու պատ-
տու հաններուն ապակի կ'անցընեն. ապակիին մէջէն կա-

Պատկ. 47

Գործաւորները փչելով, ապակիէ շիւեր
կը պատրաստեն
պակին մարդիկ կը շինեն: Հողին տակ այս ձեւով ապակի

րելի է տեսնել
գուրսը լաւ մ
կ'երեւի, բայ
ապակիէն լոյս
կ'անցնի, հով
ջ'անցնիր: Այ
պատուհանի ա
պակիները շատ
կարծր են եւ շատ
թափանցիկ, բայ
դիւրաւ կը կոտ
րուին:

15. Ապակե
շինութիւն. — Ա.
շինութիւն.

չի գտնուիր: Ապակին շինելը շատ աշխատութիւն կ'ուզէ
եւ շատ դժուար է: Հասարակ ապակին, օրինակ՝ սա շի-
շին ապակին կը շինուի երբ իրարու հետ խառնեն եւ
հարեցնեն առաջ, մոխիր եւ տեսակ մը մաքուր հող,
որմէ յախճապակի ամաններ կը շինեն:

Եթէ ապակիի գործարանի մը մէջ մտնէք, կը տես-
նէք որ սոսկալի տաք է: Գործաւորները հագած են եր-
կար ձերմակ շապիկ մը, ձեռքերնին երկաթէ խոշոր խո-
ղովակներ, որոնց ծայրով մաս մը հալած ապակի կ'առ-
նեն (Պատկ. 47):

Այնքան ճարպիկութեամբ կը գործեն օգին մէջ եր-
կաթէ խողովակը եւ մէջէն ուժով մը կը փչեն, որ մէկ
վայրկեանի մէջ շիւ մը կը պատրաստեն եւ կը նետեն
մէկ կողմ:

14. Ապակիէ աւարկանքեր ըսէք: — 15. Հողին մէջ պատրաստ կը
կը գտնուի՝ ապակին: Ինչո՞վ կը շինուի: Շիւերը ի՞նչ կերպով կը շինեն:

8. ԳԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Զ. ԱՄՍՈՒԱՆ (1—15)

Վառելիք. — (1—2) Վառելիք կ'ըսուի այն մարմին-
ներուն որ կ'այրին: Մարմին մը տարելու համար ան-
պատճառ օդ հարկաւոր է: Երբ մարմին մը օդին մէջ
կ'այրի, կը թողու մոխիր եւ դուրս կուտայ մուխ:

Տաքցնել եւ լուսաւորել. — (3—4) Վառելիք մը թէ՛ կը
տաքցնէ, թէ՛ կը լուսաւորէ: Սովորաբար տուն մը, սեն-
եակ մը տաքցնելու համար փայտ եւ ածուխ կը գոր-
ծածուի, իսկ լուսաւորելու համար, մոմ, ձէթ, քարիւղ:
Լուսաւորութեան կազմ թէ՛ լուսաւորելու թէ՛ տաքցնե-
լու կը գործածուի:

Զուրբ. — (5—6) Զուրբ, երբ քիչ է, գոյն չունի ե
թափանցիկ է, — երբ շատ է, կապոյտ գոյն ունի եւ յա
տակը չ'երեւիր: Ծովու Զուրբ աղ կը պարունակէ, աղի է
Աղբիւրներու, գետերու, անձրեւի Զուրբ անուշ Զուրբ է

Ածուխը. — (7—8) Հանճածուխը կը գտնուի հողի
տակ. շատ դժուարութեամբ զայն դուրս կը հանեն հան
քածուխի հանքերէն: Իսկ փայտածուխը կիսովին այրա
փայտերէն առաջ եկած է:

Երկաթ, քափծու երկաթ, պողպատ. — (9—11) Այն ա
ռարկաները որ շատ կը գործածուին եւ շատ պէտք
գիմանան, երկաթէ շինուած են: Այն բաները որ շատ
գիմանալու պէտք չունին, քափծու երկաթէ շինուած
են: Բայց աւելի կարծր ու սուր գործիքները պողպատէ
կը շինեն:

Զինկոյ, կլայե՛, կապար. — (12) Զինկոն երկաթէն ա
ւելի կակուղ է, բայց անոր պէս չի ժանգոտիր:

Պզինձ, արայր, անգապզինձ. — (13) Պզինձը կարմիր մե
տաղ մըն է եւ իր մէջ լեցուած կերակուրները կը թու
նաւորէ: Արայրը պղինձէ եւ զինկոյէ շինուած է: Անա
գապզինձը շինուած է պղինձէ եւ կլայեկէ (անագ):

Ապակի. — (14—15) Ապակին կարծր ու թափանցիկ
է: Յախճապակիի հողը, աւաղը եւ մոխիրը մէկտեղ հա
լեցնելով կը շինեն ապակին:

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

1. ԴԱՍ. — ԲԱՅՐ ԺԵՏԱԿԱՆ ԶԵՆՈՎ

1. Բայը ժխտական ընելու համար անոր սկիզբը կը
րենք չ կամ մի մակրոտներ:

2. Սահմանական ներկան ու անկատարը ժխտական ընե
ու համար, աներեւոյթին չ գիրը ՚ի կը փոխենք եւ
լական բային ժխտական ներկան ու անկատարը կը
րենք, այսպէս.

Ներկայ — Զեւ գրեր, չես գրեր, չի գրեր, չեմք գրեր,
եք գրեր, չեմք գրեր:

Անկատար — Զեի գրեր, չեիր գրեր, չեր գրեր, չեիք
րեր, չեիք գրեր, չեիմք գրեր:

3. Հրամայական եղանակը ժխտական ընելու համար
կիզբը մի՛ կը դուրս. Մի՛ սիրեր, մի՛ խօսիր, մի՛ կարդար:

Մի՛ սիրեիք, մի՛ խօսիք, մի՛ կարդաք:

4. Միւս բոլոր եղանակներն ու ժամանակները չով
ժխտական կ'ըլան:

ԾԱՆ. — Զայնտարով սկող բայերուն Սահմ. եզ. Գ. դեմքը
կ'ըլայ (ի գերը ջնջուելով): Օրինակ. Զ'արիր, չ'արար:

1. — Ժխտական (բացասական կամ արգելական) նե
տով խոնարհեցիք սա խօսքերը.

Ես ջուր չեմ խելեր: Ես հաց չեմ ուտեր:

2. — Սա ժխտական խօսքերը հաստատական կամ
ստորասական քրէք.

Ծովը չի փրփրեր: — Աբէլ իր մայրը շատ չի սիրեր:

— Ո՞վ չի տեսներ զիս: — Ծանր չես ուտեր: — Մի՛ խա

ղաք շարունակ: — Շուտ մի՛ ըներ: — Բժիշկը վաղը

չպիտի գայ: — Մեռելը չթաղեցին: — Ասկէ ետքը քեզ

չպիտի սիրեմ: — Մինչեւ որ ընկերնիս գայ, չուտեմ
Քեզի պիտի չսպասեմ: — Այսօր քեզի կօշիկ չեմ ա-
ներ: — Ինչո՞ւ չես կարգար:

1. Բայր ժխական ընելու համար ի՞նչ գրեք կը գործածեմ: — Եզմով ա՛րողջացան: — Ես անկէ հետու կը գանուիմ:
Սան. ներկան ու անկասարը ի՞նչպէս ժխական կ'ըլլան: — 3. Ի-
նքանայական: — 4. Միւս եղանակներ:

2. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

3. Ի՞նչ դէ՛լք եմ սա դերանունները.
Դուն, ին՛ք, մեն՛ք, ես, ան կամ անիկա, դուք, իրե՛ն
անոնք:

Ատոնց քով մէյ մէկ բայ դրեք:
Նոյն խօսքերն աւելի ընդլայնեցեք:
Նոյն » ժխտական ըրեք:
Օրինակ. — Դուն խմեցիր օշարակը:
Դուն չխմեցիր օշարակը:

4. Սա բ. ուերուն սահմանը սուրբ. (Տե՛ս Գ. վարձ
Մանկանց, Ե. տիպ, էջ 5, Հրահանգ 2.)

Օրինակ. — Կղզի կը կոչուի ցամաք մը որուն շուրջ
ջուրով պատած է:

1. Կղզի: 2. Ապերախտ: 3. Աղբիւր կամ ակն: 4.
Բաղնիք: 5. Հորիզոն: 6. Պերճախօս: 7. Լպուտ: 8. Սկի՛

3. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

5. — Գտեք. Տեք բայիները: Յետոյ ըսեք թէ դերանուն
ուն տերբայիներէն գատ, բայերուն քով դրուած բա-
ռերն ի՞նչ տեսակ բառ. են եւ ի՞նչ պաշտօն ունին.

Ես քեզի կը խօսիմ: — Դուն ինձի կը գրեմ: — Դու
մեզի կը պատասխանէք: — Անոնք զիրար կը բզբտն

ն ինձի կը հնազանդի: — Ես անոր կը սորվեցընեմ: —
Քեզմէ գո՛ն ենք: — Դուք անով կը պարծիք: — Անոնք
Քեզմէ գո՛ն ենք: — Դուն ինձմէ բան մը կ'ուզե՞ս: — Ես քեզ կը փնտռեմ:

Նոյն խօսքերը ժխտական ըրեք:
» » նօրէն գրեցեք հարցական մեով:
6. — Սա բայերը անցողական ըրե՛ք, ցնէ՛ղ վերջաւորու-
եամք:

Խնդալ, հազալ, սիրել, խօսիլ, թողել, հագնիլ, սոր-
լիլ, մոռնալ, գիտնալ, գողնալ, կաթիլ, զրդել, պատիլ,
լինալ, մոռնալ, վազել, երերալ, քնանալ, սոսկալ, լալ,
սպլիլ, պաղնել, թքնել, վերնալ, անցնիլ, գոյանալ, խա-
շալ, սնանիլ, շէննալ:

7. — Գտեք տասը բայ որոնք ո՛չ թէ ցնէ՛ղ մասնիկով,
այլ տալ բայով անցողական ըլլան:

8. — Գտեք երեքական հատ
Քաղաքի անուն, գիւղի անուն, գետի անուն, լիճի
անուն, լեռի անուն, դաշտի անուն:

4. ԴԱՍ. — ՀԻՆԳ ՏԵՍԱԿ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻԻՆ

5. Խօսք մը հինգ ձեւով կը զրուցուի.
Հաստատական. — Աս տղան շատ ժիր կ'երեւայ:
Հարցական. — » » » ժիր կ'երեւայ:
Ժխտական. — » » » ժիր չ'երեւար:
Հրամայական. — Տղայ՛, շատ ժիր երեւցիր:
Զարմացական. — Աս տղան ո՛րչափ ժիր կ'երեւայ.

9. — Սա նախադասութիւնները ի՞նչ ձեւ են (հաստա-
տական, հարցական, ելն):
Ինչո՞ւ հաց չես ուտեր: — Ա՛խ, ի՛նչ աղէկ տղայ ես

— Մենք ձայնագրութիւն չենք գիտեր: — Քանի մը օր
 երուսաղէմ պիտի երթանք: — Դուք ալ կուգա՞ք:
 — Մոյ ծոյլ մի՛ նստիր, աշխատէ: — Անկիրթ խօսք
 մի՛ ընել: — Ես անանկ բան ըսի՞: — Թողունքը ան
 կ'երգեն: — Բարեկամներս որքան անձնուէր են, ձ
 գիտեր: — Աս տղաքը, կարծեմ, լաւ կ'աշխատին:
 Նայինք, խելօք ալ կը կենա՞ն:

10. — Պատասխանեցէք գրով ու բերնուց:

1. Բազմավանկ գոյականները ի՞նչպէս յօքնակի կ'ը
 լան: (Օրինակներ գտէք):
2. Ի՞նչ ըսել է դերանուն, դերասան, դերակատար
3. Ի՞նչ ըսել է թեր ելլել, ընթեր, առընթեր, առը
 թերակից, թերուդէմ:
4. Ի՞նչ ըսել է թերի, անթերի, թերակիրթ, թերա
 կատար:
5. Ի՞նչ ըսել է դեռ:
6. Ուրեմն ըսէք թէ ի՞նչ տարբերութիւն կայ դեռ
 դեռ, թեր, թերի բառերուն մէջ:

ԾԱՆ. — Կայ նաև թեռ որ կը նշանակէ մանուած բուրդ որո
 գուլպայ կը հիւսեն:

11. — Կետերուն տեղ պետք եղած բառերը դիք (Գ
 Վարժ. էջ 13):

1. Ես կը բնակիմ . . . գիւղը որ . . . գաւառի մէ
 է: 2. Մնողքիս անունն է . . . մականունը՝ . . . ի
 անունս է . . . : 3. Կնքահայրս է . . . , իսկ տանե
 րէցնիս . . . : 4. Ես ծնած եմ . . . թուականին
 եւ հիմա . . . տարեկան եմ: 5. . . . գպրոցը կ'երթա
 եւ . . . . . գասերը կ'առնեմ: 6. (ստորագրուած)
 եւ թուական):

5. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

12. — Սա բառերուն ստիմանք տուէք. (տես Գ. Վարժ.
 Մանկանց, Ե. տիպ, էջ 7, Հրահանգ 4.):

Օրինակ. — Անդրանիկ կամ առջիննէ կը կոչուի մար-
 դու մը առաջին դաւակը:

1. Անդրանիկ կամ առջիննէ: 2. Կրտսեր: 3. Գինի:
4. Ժամացոյց: 5. Հողմադաց: 6. Զաղացք: 7. Աշխար-
 հացոյց քարտէս: 8. Բոյն: 9. Մրգավաճառ: 10. Օձիք:
11. Զրհան:

13. — Վարի օրինակից պէս մէյ մէկ խօսքի մէջ գոր-
 ծածեցէք սա բառերը.

- Աչքս, կողերս, թեւս:
- Բիթդ, բերանդ, ակոսներդ:
- Տունը, այգին, գաշտը:

ՕՐԻՆԱԿ

[Սիրս կը ցաւի: — Սիրս կը ցաւցընես կոր: —
 — Սրտվս կը սիրեմ քեզ: — Սրես արլւն կը հոսի: —
 Սրսիս գիր ձեռքդ եւ տե՛ս ի՞նչպէս կը բաբախէ: — Սըր-
 սիս հատորը դուն ես:]

14. — Սա անուններուն եզակի ուղղական հոլովը
 գրեցէք.

Ճամբով, գլխէ, Իտալիոյ, գիշերուընէ, Աննայի, եկե-
 ղեցոյ, գինի, հոգի, կաղի, կղզի, թերակղզի, պար-
 տախրոջ, հերուընէ, սիրոյ, լուսոյ, Աստուծմէ, տալոջ,
 Քրոջմէ, տիրոջմով, հօր, մօրմէ, կղզորմով, ծծօր, շան,
 տան, աշնան, աղջկան, թիու, մէկու, արեւու, արջու,
 ձմրան, ձմեռուընէ, բարկութեամբ, մահու, Չինու, նե-
 ղութենէ, երգման, խոստման:

15. — Հոլովը նոյն պահելով՝ նոյն բառերուն յօքնակի-
 ներն ալ գրեցէք:

ԴԱՍ. 6. — ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ

Թ. Բայը վերլուծելու համար, պետք է ըսել թիվն ինչ տեսակ է, ինչ եղանակ է, ինչ ժամանակ է, ինչ թիվ է եւ ինչ դէմք է:

Օրինակ. — Ես կրակը վառեցի լուցկիով: Վառեցի՝ բայ ներգործական, սահմանական եղանակ կատարելով ժամանակ, եղակի թիւ, Ա. դէմք:

16. — Վերլուծեցիք 53 էջի 9րդ հրահանգին բայերը:

17. — Հետեւեալ բառերը անձ կը նշանակեն:

1. Ուրիւն մասնիկը կցելով՝ շինեցէք վերացական անուններ:

2. Ըսէք թե ի՞նչ իմաստ ունին այլ բառերը:

Ողբերգու, քասրերգու, եղերերգու, գուսաներգու, կասակերգու, հովուերգու, դիւցազներգու:

18. — Սա բառերուն բով դրէք՝ ըստ պատշաճին՝ վարք գրուած ածականները:

Զրոյց, վիպ, մանրավիպ, հեհեար, պատմութիւն, աւանդութիւն, առասպել:

[Ածականներն են. — Անհիւն, մտացածիւն, հաւանքի, սրբազան, ժողովրդական, անհաւաստի, գուարձալի]:

19. — Ըսէք, ի՞նչ կ'ընեն՝

1. Ուրախ մարդիկը. — 2. Տրտում մարդիկը.

3. Գինով մարդիկը. — 4. Լուրջ մարդիկը.

5. Աղքատ մարդիկը. — 6. Հարուստ մարդիկը.

7. Քոտտ մարդիկը. — 8. Կազ մարդիկը.

9. Դանդաղ մարդիկը. — 10. Ճարպիկ մարդիկը.

11. Բարի մարդիկը. — 12. Չար մարդիկը.

13. Մոկոտ մարդիկը. — 14. Տոկուն մարդիկը.

15. Կրօնատէր մարդիկը. — 16. Անմիտ մարդիկը.

6. Բայը վերածելու համար ի՞նչ հարցումներ ընելու է:

7. ԴԱՍ. — ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿԸ

7. Հինգ տեսակ ածական. — Ածականները հինգ տեսակ են, (Տե՛ս Ե. պրակ, էջ 74, դաս 10):

1. Որակական ածական, որ գոյականին որպիսութիւնը կը ցուցնէ. — ձերմակ վարդ, սեւ աչքեր, եւ այլն:

2. Յուցական ածական, որ իբր թէ մատով կը ցուցնէ առարկան.

Այս, աւ, աւ այր, աւ, սա, այն, ան, նա

ԾԱՆ. — Յուցական ածականները գոյականէն առաջ կը գրուին: Այս տունը, այդ ծառը, նա լեռը:

3. Ստացական ածականը կը ցուցնէ թէ բան մը որո՞ւ է իմ եղբայրս, իմ ծնողքդ, իր կամ անոր տետրակը. — Մեր եղբայրը, ձեր ձևողիք, իրենց կամ անոնց տետրակը:

Թ. Ինչպէս կը տեսնուի, հուցական ածական ունեցող գոյականներուն ծայրը ն կամ ը յօդ կը գրուի:

Թ. Իսկ ստացական ածականէն վերջը եկող անուններուն ծայրը ս, դ, ն կամ ը կը գրուի:

20. — Սա գոյականներուն յարմար որակական ածականներ գտք. (տե՛ս Տարրական Քերականութիւն, էջ 13, հրահանգ 28):

Բեռ, պարտէզ, բարձ, խոտ, լաթ, շապիկ, օդ, զմեքին, քանակ, փոս, մելան, աղայ, կատակ, կերակուր, վարք, թուշ, մազ, եղբայր, դաւաղան:

21. — Խօսքեր շինեցէք եւ ածական բայերուն ստորագելները գտտեցէք.

Տէր բայի. Մարդ, թռչուն, հով, կրակ, հաւ, աշակերտ:

Ածական բայ կը խօսի, կերպէ, կը փչէ, կը վառի, կը կրկնայ, կ'ուսանի:

Օրինակ. Մարդը կը խօսի, — մարդը խօսող է:

7. Ածականները բանի* սեռի են: Ի՞նչ կը ցուցնեն որակական ծականները, իսկ ցուցականները, սացականները: — 8. Յուցական անվան ունեցող գոյականին ծայրը ի՞նչ յոթ կը դրուի: — 9. Ի՞նչ սացական անվան ունեցող գոյականը ինչ յոթ կ'առնե:

8. ԴԱՍ. — ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ք Ո Ւ Ք

1. Դուն խելօք հաշուով վաճառական ես .
Հող, փող ու ապրանք, գիտեմ, շատ ունես*
Բայց թէ փողէ՞ք շահ չի կայ մարդկութեան ,
Թըքեր ենք քո՛ւ ալ, փողի՞ք ալ վըրան:
2. Երկինքէն քանքար քեզի տրուած է,
Հեղինակ անունդ աշխարհ փռուած է .
Բայց թէ գրէ՞ք շահ չի կայ մարդկութեան ,
Թըքեր ենք քո՛ւ ալ, գրի՞ք ալ վըրան :
3. Հեռատես մտքով դուն զարդարուեցար ,
Մեծ հարուստներու սիրելին դարձար,
Բայց թէ մտքէ՞ք շահ չի կայ մարդկութեան ,
Թըքեր ենք քո՛ւ ալ, մտքի՞ք ալ վըրան :
4. Բանուկ ու ճարտար դուն ունիս ձեռներ
Շատ կը յօրինես թանկագին բաներ .
Բայց թէ ձեռքէ՞ք շահ չի կայ մարդկութեան ,
Թըքեր ենք քո՛ւ ալ, ձեռքի՞ք ալ վըրան :
5. Երկինք շնորհեցին քեզ լեզու ճարտար ,
Քարոզչի ստացար հոչակ ու հանձար .
Բայց թէ լեզուէ՞ք շահ չի կայ մարդկութեան ,
Թըքեր ենք քո՛ւ ալ, լեզուի՞ք ալ վըրան :
6. Մեծ ուսում առիր, եղար գիտնական,
Գովեստորդ լեցուած է մարդոց բերան .
Թէ ուսումէ՞ք շահ չի կայ մարդկութեան ,
Թըքեր ենք քո՛ւ ալ, ուսմանդ ալ վըրան :

(*) Ունիս:

22.—Վ երբ հատուածը կարդացէք, դժուար բառերը սորվեցէք եւ ըսէք թէ ի՞նչ է ընդհանուր իմաստը:

23.—Գտէք բայերն ու տիրբայիները:

9. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

24.—Սա ցուցական անվաններուն քով մէյ մէկ գոյական դրէք:

Սա, տա, նա, աւ, ստ, ան, այս, այդ, այն:

25.—Սա գոյականներուն քով ցուցական անվաններ դրէք:

- . . . մարդը , . . . վարդը , . . . լեռը ,
- . . . տղան , . . . շունը , . . . աղջիկը ,
- . . . գիշեր , . . . ծովը , . . . տարին :

26.—Սա ստացական անվաններուն քով մէյ մէկ գոյական դրէք:

- . . . Գլխարկս , . . . հովանոցդ , . . . ձեռնոցը ,
- . . . արտը , . . . մշակները , . . . զգեստները :

27.—Սա գոյականներուն ծայրի մասնիկները ջնջելով՝ անոնց սկիզբը դրէք ստացական անվաններ:

Օրինակ. — Գրիչնիս = մեր գրիչը, եւ այլն:
Տուներնիդ, խօսքերնին, քոյրերնիս, մատնիդ, հացդ, գինին, գիրքերս, հողերնիդ, սիրտերնին, պատանին, հովանոցնիս, դրամովնիս, աշխատութիւննին, գործերնիդ, պալուսակովնին:

28.—Հոյովեցէք սա գոյականները:
1. Այս մկրատը, տա բանալին, ան օրը:

2. Իմ բեռս, քու նաւակդ, անոր մայրը:

29.—Հարցումներուն պատասխանեցէք (Սհմ. կատար.).
1. Ի՞նչ ըրինք երբ մեզի հաց տուին:
2. Ի՞նչ ըրին որ այդքան բարկացար:

- 3. Ինչ ըրաւ որ իրեն սրգոզեցար:
- 4. Ինչ ըրի ես քեզի որ կը վճռանայ:
- 5. Ինչ ըրիք երբ մենք դաս կը սորվէինք:
- 6. Ինչ ըրիք երբ քունդ եկաւ:
- 30. — Սա ստորագիշիներուն քով մէկ մեկ գոյական դնելով՝ ըսէք թէ ինչպէս է *անտուկը, կտաւը, գրիչը, եւայլն*:
 Օրինակ. — *Մնտուկը պարսպ է, կտաւը քանձոր է, եւ շն: Մնտուկը, կտաւը, գրիչը, պնակը, ուսփը, օշինդրը, խնձորը, քացախը, լիմոնը, կոտեմը, թութակը, ծառան, վարդը* (Ա. Պրակ, էջ 95, Հրահանգ 40):

10. ԴԱՍ — ՅՈՒՅՍԱԿԱՆ ԵՒ ՍՍԱՅՍԱԿԱՆ ՅՅՈՒԵՐ

10. Գուցական յօդեր. — *Շատ անգամ գոյականին ծայրը Ս, Դ եւ Ն գրերը կը դնենք՝ այս, այդ, այն ցուցական անվաններուն տեղը: Ասով աւելի որոշ ցոյց կուտանք առարկաները:*

Օրինակ. — *Քաղաքիս բնակիչները, (որ բախ է այս քաղաքին բնակիչները): Գիւղիդ վարժարանը, (այսինքն այդ գիւղին վարժարանը):*

11. Ստացական յօդեր. — *Ստացական անվանին տեղը կը բռնեն ս, դ, ն գրերը՝ գոյականին ծայրը դրուելով:*

Օրինակ. — *Մատս, գրիչդ, հագուստը. (փոխանակ ըսելու իմ մատս, իմ գրիչդ, իմ հագուստը):*

12. Այս ձեւը յօդնակիի մէջ կ'առնէ
Միավանկ բառերու համար երկիս, երկիդ, երկիև, Բազմավանկ » » միայն երկ, երկդ, երկև:

Օրինակ. — *Ձիերնիս, արտերնիդ, ծառերնիև: Փողոցնիս, պարտեզնիդ, մարմիննիև:*

13. Նոյն յօդերը կը դրուին նաեւ հոլովուած բառերուն ծայրը

Օրինակ. — *Գիւղերնուս հունձքերը, մեծերնուդ խօսքերը (որ բախ է մեր գիւղին հունձքերը, մեր մեծերուն խօսքերը):*

31. — Որոշեցէք ցուցական եւ ստացական յօդերը.

Աշխարհիս կրօնքները, եկեղեցիիդ հասոյթները, շքութեան անօրէնը, մարդուս հարատւութիւնը, պատրիարքարանիս շէնքը, կղզիիդ ժողովուրդը, թաղիդ աղքատները, հողերնուս բերքը, կղզիիս շուրջը, Ուսումնական խորհուրդս, ժողովիդ ատենադպիրը, վարչութեանս որոշումը, թեմիդ առաջնորդը, թաղիդ աղքատ ժողովուրդը:

32. — Օրինակիին պէս խոնարհեցէք ամբողջ բայը.

Օրինակ. — *Սահմ. ներկայ. — Ինչո՞ւս կը վստահիմ, Ինչո՞ւր կը վստահիս, ինչո՞ւն կը վստահի, ինչերնո՞ւս կը վստահինք, եւ այլն:*

- 10. Որո՞ք են ցուցական յօդերը եւ ո՞ր բառերուն տեղը կը գրծածենք: — 11. Ս, Դ, Ն գրերը ո՞ր անվանին տեղը կը բռնենք: — 12. Միավանկ բառերուն յոյճակին ո՞ր ստացական մասնիկը կ'առնէ, իսկ բազմավանկներո՞ւնք: — 13. Նոյն յօդերը միայն ուղղական անվանին վրայ կը դրուին:

11. ԴԱՍ. — ՀՐԱՅԱՆԳՆԵՐ

33. — Սա բառերուն սահմանը տուէք (Գ. վարժ. էջ 21, Հրահանգ 18):

- 1. Ղեկ: 2. Մուրճ: 3. Սանդ եւ սխտորկուծ: 4. Գրաքարան: 5. Ուղտ: 6. Ծով: 7. Հրաբուխ: 8. Անձրեւ: 9. Ծիածան: 10. Որթ: 11. Դաւիթ: 12. Պահանջատեր: 13. Մեռելաթաղ: 14. Աղօթատեղի, եկեղեցի, ժողովարան, տաճար, մզկիթ, եւ այլն:

34. — Սա ներգործական բայերը կրասորականի փոխեցէք.

Տաշել, խաշել, քաշել, տեանել, բերել, բռնել, հերկել, փետտել, սօթտել, կտրել, տապկել, սպաննել, զարնել, առնել, խառնել, կարգալ, երթալ, նայիլ, քրքրել կապել, կապտել, նորոգել, զրուցել:

35.— Հոյսվը նոյն պանելով՝ եգակի ըրէք սա աճուսնեքը.

Մարդոցմէ, ճամբաներու, խճուղիներու, գլուխներէ, սղոցմով, թեւերու, պատիֆներու, գիշերներով, առտուներու, կլիմաներու, բարիներու, եկեղեցիներու, սէրերով, կաթնեղբայրներու, քոյրերով, վանահայրերու, երգումներու, աշխատութիւններով, մանկութիւններու, շուներու, մանուկներէ, աշուններ, թիերու, էշերով, պապերու, երգումներով:

12. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

36.— Սա բառերուն սանմանը տուր (Գ. վարժ. էջ 18, հրահանգ 15).

- 1. Վիզ: 2. Խորան: 3. Գերեզման: 4. Պանդուկ: 5. Որբ: 6. Այրի: 7. Ճաշարան: 8. Շուկայ: 9. Պանդուխտ: 10. Սան, տապակ: 11. Պառու: 12. Պալատ:

37.— Հետեւեալ խօսքերը եգակիի փոխեցէք (Գ. Պրակ, էջ 63, հրահանգ 25):

- 1. Սպասուհիները վտակցին ճրագները: — 2. Դուք աւելցիք բակերը: — 3. Թոշունները երգեցին ծառերուն վրայ: — 4. Քահանաները թաղեցին մեռելները: — 5. Նաւաստիները առագաստներ պարզեցին: — 6. Վարժապետները ճառեր խօսեցան: — 7. Տէրտէրները Աւետարաններ կարդացին: — 8. Մատերս այրեցան բոցէն: — 9. Մենք ջուրերու պէս կարդացինք մեր դասը: — 10. Մինչև առաւ ցուրտէն դողացիք ու հազացիք: —

11. Զաղացականները ցորեն գնեցին, աղացին ու ծախեցին: — 12. Լոյսերը պլպլացին:

38.— Ի՞նչ հոյով ե՞ն սա բառերը.

Դարու, ընկերութենէ, ղաղարման, նենգութեամբ, Ժամուան, մահով, մականուան, կաթնեղբորմէ, մօրաքրոջ, սիրով, Աստուծոյ, կղզւոյ, իրիկունով, Պելճիոյ, Ռուսիոյ, պատուով, հեղութեամբ, քաղաքավարութեան, երէկուան, Սերաստիոյ, տարուրնէ, խնձորնոյ, տանձենոյն, Անանիայի, սիրոյ, հաւատոյ, եղբայրութեան, տիրովմով, սանտօրմէ անուան, շարժումով, տատանման, հոլովման, հովու, լուսոյ:

39.— Ալլեաւայլ յոյովներու պատկանող նոյն անանները գատ գատ գրեցէք՝ ամեն մեկը իր խումբին սակ:

13. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

40.— Կետերուն տեղ դրէք յսրմսր բառերը (տես Բանալի Շարագրութեան էջ 65 եւ Գ. Պրակ էջ 61 Հրահ. 18):

- 1. Լակտար . . . ին ձագն է: — 2. Գաւազը . . . ին ձագն է: — 3. Աղաւնեակը . . . ին ձագն է: — 4. Սղուեսուկը . . . ին ձագն է: — 5. Գայլակորիւնը . . . ին ձագն է: — 6. Օձակորիւնը . . . ին ձագն է: — 7. Կիտակորիւնը . . . ին ձագն է: — 8. Գառնուկը . . . ին ձագն է: — 9. Բաղիկը . . . ին ձագն է: — 10. Քուսակը . . . ին ձագն է: — 11. Ուլը . . . ին ձագն է: — 12. Հորթը . . . ին ձագն է: — 13. Մտրուկը . . . ին ձագն է: — 14. Մկնիկը . . . ին ձագն է: — 15. Թօժիւնը . . . ին ձագն է: — 16. Եգնորթը . . . ին ձագն է: — 17. Խոճկորը . . . ին ձագն է: — 18. Վառեկը . . . ին ձագն է: — 19. Կորիւնը . . . ին ձագն է: — 20. Կողոր . . . ին ձագն է: — 21. Աքլորը . . . ին

ձագն է: — 22. Թռչնակը . . . ին ձագն է: — 23. Մանուկը . . . փոքրն է:

41.— Ու կրաւորական բայերը ներգործականի փոխեցեք.

Ունուել, խարկուել, խանուել, սրուել, գրուել, բերուել, հանուել, թաղուել, շաղուել, մաղուել, շարուել, բացուել, կցուել, թրջուել, ածիլուել, զրկուել, մանուել, բռնուել, հիւսուել, մարուել, պատնուել, մատնուել, աղաջուել, ընդունուել, փրկուել, պրկուել, ոռոգուել, զրուցուել:

42.— Գտեք սա բայերուն ներմակը.

Հեռանալ, ժողվել, մարել, պակսեցընել, կապել, շինել, կանխել, առաջնորդել, ազատանել, խօսիլ, մեռնիլ, քակել, ելլել, բռնել, սիրել, պատժել, ամբիօխել, տըրամիլ, մեծնալ, ծածկել, գիրնալ, անիծել, կոտրել, ծախել, ուրախանալ, խնդալ, մոռնալ, յուզուել, թոյլատրել, հնազանդել, կորսնցընել, յոգնիլ, հիւանդանալ, ցանել, բանալ, վճարել, քնանալ:

14. ԴԱՍ. — ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ք Ո Ւ Ն Ը

1. Երբոր միտքն է խոնջ՝ հոգերով տաղտուկ՝ Սիրոր ճընչըւած՝ ցաւերով գաղտուկ, Արարածներուն համար, արդարեւ, Գունն է անուշիկ Ատուածոյ պարգեւ:

2. Խաղաղիկ է քուն՝ դարման ըսփոփիջ՝ Բունին մէջ հոգին կաղզուրուի մի քիչ՝ Կեանքին հետ դարձեալ՝ անդու ու յամառ Հետեւեալ առտուն մրցելու համար:

3. Մարդս ունի պէտքեր՝ ետամու, տըգեղ՝ Բայց պէտքը քունին հաճոյք մ'է անմեղ. Երբոր քնանայ մանուկ կաթընկեր Մօր թեւերուն մէջ, ինչ սիրուն պատկեր:

4. Հաճոյք մ'է ձմրան եղանակին խիստ Կակուղ անկողնի մէջ թաղուիլ հանգիստ, Իսկ ամրան տօթին՝ ծառին հովասուն Ծուքին տակ նիրհել հեշտանք մ'է անհուն:

5. Հեշտանք մ'է, այժ, վարդագոյն բոյլ բոյլ Երազներով ալ օրօրուել, ծոյլ ծոյլ, Հեշտանք մ'է հանդարտ խղճով իրենանայ, Ու մոռնալ աշխարհն ու իր պատրանքն ալ:

43.— Վերի հատուածը կարդացեք, դժուար բառերուն բացատրութիւնը սորվեցեք, իմաստը հասկըցեք եւ սպագոց սորվեցեք:

44.— Նոյնը արձակի վերածեցեք՝ իմաստը ամբողջ պահելով, բայց ի հարկին բառեր ու նախադասութիւններ յեղաշրջելով:

15. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

45.— Սա խօսքերուն մէջ բայերը ներգործական են. կրաւորականի փոխեցեք:

Օրինակ. — Որտորը որս կը փնտռե = Որսը կը փընտուռի որսորդէն:

Նաւաստին առադատ կը պարգէ: — Մեղուն մեղր կը շինէ: — Մայրը որդին կը խնամէ: — Անտաներուն մէջ փայտահատը ծառ կը կտրէ: — Մենք փայտը կը վառենք ու կերակուր կ'եփենք: — Օճառը կը մաքրէ մար:

մինին աղտերը: — Հովը կը տապալէ մինչեւ իսկ հաստ կաղնիները: — Քոյրդ նամա՞կ գրեց: — Շողենաւին ու նիւները ծովին ջուրը կը յուզեն: — Տղաքը կը քաշին պարանները եւ ձողը վար կը ձգեն:

46.— Սա բառերուն սահմանը տասր (Գ. Վարժ. էջ 22, Հրահանգ 19):

1. Զաղաղպան: 2. Զաղայք: 3. Մխախտո: 4. Մեւան կամ Թանաք: 5. Դատուոր: 6. Պերճախօս: 7. Կապիկ: 8. Սպունգ: 9. Քրիստոս: 10. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ: 11. Ոսկերիչ: 12. Պիղատոս: 13. Պետրոս առաքեալ:

47.— Գտեք երեքական հատ

Վիլայէթի անուն, սանձազի անուն, գազայի անուն, նահիյէի անուն:

16. ԴԱՍ. — ԹՈՒԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

14. Թուական ածականները չորս տեսակ են.

Ա. Բացարձակ բուական ածական, որ բանի մը քանի հատ ըլլալը կը ցուցնէ. մեկ տուն, երկու ծառայ, երեք հոգի, եւ այլն:

Բ. Դասական բուական ածական, որ դաս կամ կարգ կը ցուցնէ. առաջին կարգ, երկրորդ տունը, երրորդ փողոցէն, եւ այլն:

Գ. Դասականները կը շինուին բացարձակին վրայ բոլոր կամ երորդ աւելցնելով. Մէկ — առաջին (եւ ոչ միւրորդ), երկու — երկրորդ, երեք — երրորդ, չորս — չորրորդ, հինգ — հինգերորդ, վեց — վեցերորդ, եւ այլն:

Դ. Բաշխական բուական ածական, որ բացարձակին վրայ ական մասնիկը դնելով կը շինուի այսպէս մէկ — մեկմեկ (եւ ոչ մէկական), երկու — երկերկու (եւ ոչ երկուական), երեք — երեքական, չորս — չորսական, եւ ըն.

Դ. Արժեք ցուցնող բուական ածական, որ բացարձակին վրայ նոց աւելցնելով կը շինուի. մէկ — մեկնոց, երկուք — երկուքնոց, երեք — երեքնոց, եւ այլն:

15. Թուական ածականները կրնան հորովուիլ — Մէկ, մէկի, մէկէ, մէկով, երկուք, երկուքի, եւ այլն:

Առաջին, առաջինին, առաջինէն, առաջինով
48.— Զանազանեցեք 4 տեսակ բուական ածականները. Հինգնոց, երեքական, չորս, առաջին, վեցերորդ, տասներորդ, ութը, ինը, քսանը վեցերորդ, հարիւրնոց, հարյուրական, չորրորդ, քսանոց, վեց, հազար:

49.— Թուական ածականներուն չորս տեսակները դիմ առ դիմ գրեցեք մեկէն մինչեւ քսան:

50.— Սա խօսքերը յարաբերական դերանունով գործածեցեք (տե՛ս Տարբ. Քերակ., էջ 24, Հրահանգ 51).

Օրինակ. — Կերած հացս. — Հացը գոր կերայի
Վաճառած հաւերնիս: — Ներս մտնող հիւրերը: — Կտորած գրիչներդ: — Ցորեն հնձող մանգաղը: — Հաց տուած աղքատներնիդ: — Ո՞վ է խօսողը: — Տղան ճանչցած մարդդ: — Դիւրք մ'ընծայած ընկերս: — Ըրած հարցումնիդ: — Սալոր քաղած ծառերնիս: — Ծամբորդած նաւերնիս: — Կաթ կթած այծերնիս:

51.— Սա բառերուն սահմանը տուր (Գ. Վարժութիւն Մանկանց, էջ 23, Հրահանգ 20):

1. Զի: 2. Էչ: 3. Կով: 4. Ոչխար: 5. Հօտ: 6. Հովիւ:
7. Շուն: 8. Գայլ: 9. Գրավաճառ: 10. Ժամացոյց: 11. Քարոզիչ: 12. Կազմարար: 13. Կօշկակար:

14. Քանի՞ տեսակ են բուական ածականները: Ի՞նչ կը ցուցնէ Բացարձակ բուական ածականը, իսկ Դասականը: Բաշխականը: Արժեք ցուցնող բուականը: — 15. Ի՞նչպէս կը հորովուի բուական ածականները:

17. ԴԱՍ. — ԱՆՈՐՈՇ ԱԾԱԿԱՆ

16. Անորոշ ածականները գոյականին իմաստը կը մասնաւորեն առանց որոշ թիւ մը ցոյց տալու:

17. Անորոշ ածական են. արեւն, բոլոր, ուրիշ, անկեակ, մեկալ, մը, նոյն, քանի մը, ասանկ, ասանկ, անսանկ, այսչափ, այդչափ, այնչափ քանի, ինչպէս, ո՞ր, ո՞րչափ, ինչպէս, ինչ, ոչ մեկ, այսինչ, այնինչ, եւլն. :

18. Անորոշ ածականները գոյականէն առաջ կը դրուին (բացի մը էն) եւ չեն հոլովուիր:

19. Մը անորոշ ածականին ը գիրը կը ճատուելով՝ տեղը ապաթարց (') կը դրուի երբ յաջորդ բառը ձայնաւորով սկսի.

Քար մ'առի եւ ծովը նետեցի: Մարդ մ'ալ կար հոն:

52. — Սա խօսքերուն մէջ գտեք ածականները եւ որոշեցեք անոնց տեսակը.

Երկու մարդ տեսայ, — Քանի մը տարիէն մեծ տղայ մը պիտի ըլլամ: — Իմ սիրուն շնիկս մեռաւ: — Տասը փարա չունիմ որ դրիչ մը գնեմ: — Փայլուն կօշիկներս ձեր խանութէն առի: — Այս անուշ երգը առաջին անգամ է կը լսեմ: — Նա լեռան միւս կողմը շատ մը անմշակ արտեր կան: — Ես իմ գիրքիս վրայ թանձր կողք մը անցուցի: — Մեր նոր հազուամները պիտի հագնինք: — Մէկ մէկ խնձոր առէք: — Բարի հայր մը կը սիրէ իր զաւակը — Հինգնոց ոսկի մը ունէր գրպանը: — Ասանկ տղան ո՞վ չի սիրեր: — Երեքական դրիչ տուին մեզի: — Շտաթը եօթն օր է:

53. — Բայերը խանարիցեք՝ ամբողջ նախադասութեան հետ:

Պատեր շինեց, ծախեց եւ դրամ շահիլ:
Գիրք մը փոխ առնեց, կարդաց եւ ետ տալ:

16. Ի՞նչ կ'ընեն անոնք ածականներ: — 17. Ո՞ր բառեր անոնք ածական են: — Անոնք ածականը գոյականէն առաջ կը դրուի թէ ետ: 19. Մը ինչ ը գիրը կը կրճատուի: Տեղը ի՞նչ կը դրուի:

18. ԴԱՍ. — ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒԻՆ

20. Ածականը վերլուծելու համար պէտք է ըսել թէ ի՞նչ տեսակ ածական է՝ որակական, ցուցական, ստացական, թուական թէ անորոշ, եւ ո՞ր գոյականին կը վերաբերի:

Օրինակ. — Ճերմակ վարդը իմ սիրական ծաղիկս է: Ճերմակ հասարակ ածական՝ կ'որակէ վարդ գոյականը: Իմ՝ ստացական ածական՝ կ'որոշէ ծաղիկ անունը:

54. — Սա բառերուն սահմանը տուր (Գ.Վարժաթիւն Մանկանց, էջ 24, Հրահանգ 21):

- 1. Տուն: 2. Գոմ, փարսխ: 3. Բոյն: 4. Նաւ: 5. Նաւակ: 6. Մանգաղ: 7. Աթոռ: 8. Կրակարան: 9. Թուաբանութիւն: 10. Աշխարհագրութիւն: 11. Խելօք, հանդարտ: 12. Ուսումնասէր:

55. — Գտեք 3 հատ՝

Վանքի անուն, եպիսկոպոսի անուն, մարդաբէի անուն, կաթողիկոսի անուն, սուրբի անուն, պատրիարքի անուն:

56. — Վերլուծեցեք սա խօսքերը.

- 1. Կարմիր վարդը անուշ հոտ ունի: 2. Երկու պղտիկ թոշուն դարկի: 3. Քանի մը օր ալ սպասէ: 4. Իմ խօսքիս չե՞ս հաւտար: 5. Տասնոց մը անգամ չունիմ:

18. Ածականը վերլուծելու համար ի՞նչ հարցումներ դնելու է:

19. ԴԱՍ. — ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Ի Ն

Աղբիւրիկ

Ես կարկաչունն եմ աղբիւրիկ
Եկեր եմ քեզ աչքալուսիկ,
Բերեր եմ քեզ բիւրեղահիւս
Ականակիտ՝ վճիտ փնջիկ:

Յօդիկ

Ես գոհարիկն եմ բոյսերու
Մարգարիտն եմ հովիտներու,
Ահա իմ փունջ ցօղէն քաղած
Հազարաւոր կանաչներու:

Ծաղիկ

Ես ծաղիկն եմ մշտադալար,
Անթառամն եմ ես բեղմնարար,
Ամէն ծաղկի գոյնն ու հոտը
Ահա բերեր եմ ձեզ համար . . .

57.—Աղբիւրը, Յօդիկն ու Ծաղիկը Գարունին կ'ուղղեն իրենց խօսքը՝ եւ ամեն մէկը իր նուիրը կը բերէ անոր: Ըսե՛ք, ի՞նչ կը նուիրուին . . . :

58.—Իտեք նոյն հատուածին մեջ պարզ, բարդ եւ աւճանցեալ բառերը(*):

(*) Պարզ եւ այն բառերը որ մէկ արմատ ունին:
Բարդ , , , , երկու արմատ ունին:
Աւճանցեալ , , , , որոնց սկիզբը կամ վերջը գիր կամ մասնիկ կցուած է:

(Դաստուռն օրինակներ բոլոր օտար):

20. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Զ. ԱՄՍՈՒԱՆ

Բայից ժխտականը. — Բայը ժխտական ընելու համար կը գործածենք չ, մի՛ բառերը որ մակբայ կը կոչուին, ինչու որ քային վրայ կը դրուին:

Սահմանական եղանակ ներկայ ու անկատար ժխտական կ'ըլլան էական բային ժխտական ձեւով եւ բուն բային աներեւոյթով (չ գիրը ր ի փոխելով):

Հրամայականը մի՛ ով ժխտական կ'ըլլայ: Միւս եղանակները միայն չ կցելով բային սկիզբը:

Հինգ տեսակ նախադասութիւն. — Խօսք մը հինգ ձեւով կը գրուցուի. Սահմանական, Հրամայական, Ժխտական, Հարցական եւ Զարմացական:

Բայը վերլուծելու համար պէտք է որոշել անոր տեսակը, ժամանակը, թիւը, դէմքը:

Ածականներու տեսակը հինգ է. Որակական, Ցուցական, Ստացական, Թուական, Անորոշ:

Ցուցական եւ ստացական յօդեր կը գործածուին ածականներուն տեղը, զանոնք չկրկնելու համար: Երկուսի մէջ միայն ս, դ, ն, իսկ յօքնակիւի մէջ նիս, նիդ, նին մասնակները:

Թուական ածականները չորս տեսակ են, եւ գոյականին նետ գործածուելով՝ անիոփոխ կը մնան, իսկ երբ մինակ (առանց գոյականի) ըլլան, այն ատեն կը հօլովուին:

Անբարձ ածականները գոյականին քով գրուելով՝ անորոշ եւ ընդհանուր իմաստ մը կուտան անոր: Ասոնք գոյականէն առաջ կը դրուին (բացի մը էն):

Աղաբարք կը դրուի կրճատուած գրի մը տեղ:

Այսպէս վերլուծելու համար պէտք է ըսել թէ ի՞նչ տեսակ է, եւ ո՞ր գոյականին իմաստը կ'ամբողջացնէ:

ՊԱՀԵՐՈՒ ՔԱՎԱԿՈՒՄԸ

ժամ (*)	Չբարավ
3 45 3.30	Հաւաքում եւ աղօթք
3.30 — 4.30	Գառ
4.30 — 4.40	Դարար
4.40 — 5.40	Գառ
5.40 — 6	Դարար
6 — 7	Գառ
7 — 8	Ճաշ եւ զրօսակ
8 — 9	Գառ
9 — 9.10	Դարար
9.10 — 10.10	Գառ
10.10 — 11	Սերտողութիւն

(*) Ժամերու այս թւումում մի անու-
ում երանակի հաշուով է: Ըստ այն
կատարելու անուումն ալ, միջ
նկատելով որ աշակերտերը 5 ժամէն ա-
նկի քառ լինեն եւ 7—8 ժամէն աւելի
լինան պարտին մէջ (4 ժամ կիւ օրէն
սուս, 3 ժամ կիւ օրէն վերջ):

Պահ(1)	Պ.Ե.	Պ.Ե.	Պ.Ե.	Վ.Ե.	Պ.Ե.	Պ.Ե.	Վ.Ե.	Պ.Ե.	Վ.Ե.	Պ.Ե.	Վ.Ե.	Պ.Ե.	Վ.Ե.
Ա.	Թուար.	Հայերէն	Գիտար.	Հայերէն	Գիտար.	Հայերէն	Գիտար.	Հայերէն	Գիտար.	Հայերէն	Գիտար.	Հայերէն	Գիտար.
Բ.	Հայերէն	Թուար.	Գիտար.	Հայերէն	Գիտար.	Հայերէն	Գիտար.	Հայերէն	Գիտար.	Հայերէն	Գիտար.	Հայերէն	Գիտար.
Գ.	Բարոյագ.	Պատմ.	Պատմ.	Պատմ.	Պատմ.	Պատմ.	Պատմ.	Պատմ.	Պատմ.	Պատմ.	Պատմ.	Պատմ.	Պատմ.
Դ.	Աշխարհա- գրութիւն	Գիտար.	Պատմ.	Հայերէն	Պատմ.	Հայերէն	Պատմ.	Հայերէն	Պատմ.	Հայերէն	Պատմ.	Հայերէն	Պատմ.
Ե.	Գիտար.	Երգ	Երգ	Երգ	Երգ	Երգ	Երգ	Երգ	Երգ	Երգ	Երգ	Երգ	Երգ
Զ. (3)													

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ե Ն Բ

1. — Գործարարական պահեր կամ դասաժամեր կը տեսնէ՝ Տարրական Ա.
կարգին համար 50 վայրէջան, իսկ Տարր. 1. կարգին համար 1 ժամ:

2. — Մանկերու Մարմնակազմի պատճառով՝ աղջիկները Չեռագործ
կ'ընեն:

3. — Երանական ու անյին պահանջներու համեմատ, կարելի է
հաստատել վեզերոյ պահ մը, երբ հարկ չըլլայ սերտողութիւնը
պարտադրելու համար: Զարմ ու յաջորդաբարձրն ալ կարելի է փոփոխել ըստ
պարագային:

Ներառելի դրամ զատեր նոր Գարդի Երկրէն դուրս ելն:

<< Ազգային գրադարան

NL0240178

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ
ՆԱԽԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅԻ
ՀԱՄԱԿԵԴՐՈՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԸ

10. — Դպրոցական տարին 10 ամիս ըլլալով՝ ՆՈՐ ԴՊՐՈՑն ալ տասը Պրակներու բաժնուած է: Մէն մի Պրակ կը պարունակէ մէկ ամսուան մէջ ուսանելի ստարկաներէն ամէն այն ճիւղերը, որոնք պարտաւորիչ են Նախակրթութեան Դասընթացքին համար:

20. — Դասերու աւանդումը ճշդոյ ժԱՄԱՆԱԿԱՅՈՅՅը տպուած է Վեցերորդ Պրակին մէջ, իսկ շարածական ԴԱՍԱՅՈՒՅՄԱԿները որոշուած են Թ. Պրակին կցուած յաւելումական Թերթով մը:

30. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՑի պարունակութեան և մեծութին վրայ մանրա-մասն խօսուած է ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՅՄԱԳԻՐ անուն՝ մասնաւոր Պրակին մէջ (որ փափաքողներուն ձրի կը զրկուի), ինչպէս և Ա. Պրակին սկիզբը: Անոնց ընթերցումը կը յանձնարարենք ամէն Ուսուցչի:

40. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՑը հիմնուած է Համակերպող Դրութեան վրայ, հետեւողութեամբ Ուսուցչապետ Ա. Սէնէղի համանուն գործին: Եր մեծ հոշակ հանած է և կը գործածուի Եւրոպական առաջնակարգ դպրոցներու մէջ:

50. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՑին շնորհիւ կարելի կ'ըլլայ հաստատել կանոնաւորութիւն և միօրինակութիւն՝ բոլոր Հայ դպրոցներու մէջ ուր ընդունուած է:

60. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՑը ամէնէն լուսամիտ առաջնորդն է Հայ Ուսուցչի և անոր կը Եւրաղիէ ժամանակակից կրթութեան ոգին և մանկավարժութեան գործնական եղանակները:

70. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՑը կարելի է ստանալ զատ զատ Պրակներով և կամ 10 պրակը միասին կազմուած:

80. — Ամբողջ 10 Պրակին զինն է Պոլսոյ համար 30 դրուշ, զաւառներու համար 35 դրուշ, արտասահմանի համար 8 ֆրանք (3 ռուպլի): Փոսթի ծախքը մեր վրայ է:

90. — Պրակները զատ զատ կը ծախուին Ֆական դրուշի:

100. — Տասը ձեռք մէկէն գնողը 1 ձեռք նուէր կը ստանայ:

آستانه سرکه جیده خوراسانچیان خاتمه سمپاٹ افدی داودیان

— Հասցէ. — ՍՄԻԱՏ ԷՖ. ԴԱՒԹԵԱՆ

Խորասանձեան խան, Սիրֆահ, Կ. Պոլիս